

Rapport 2006-008

**Evaluering av
iNasjonalparker**

Evaluering av iNasjonalparker

Utarbeidet for
Direktoratet for
Naturforvaltning

Innhold:

SAMMENDRAG OG KONKLUSJONER	1
1 INNLEDNING	1
1.1 Problemstilling.....	1
1.2 Metode	1
1.3 Leseveiledning	2
2 OM INASJONALPARKER.....	3
2.1 Nasjonalparksentrene skal formidle kunnskap	3
2.2 iNasjonalt parker – nettverk av 6 besøkssentre.....	5
2.3 Organisering – stifterne leder via representantskap.....	8
2.4 Økonomisk status – et lite underskudd	9
2.5 Ambisiøse mål	11
2.6 Seks enkelt sentre med forskjellig tyngdepunkt	11
2.6.1 Dombås – I Dovregubbens rike	11
2.6.2 Kvikne – på SPOR av de som lever i fjellet	12
2.6.3 Oppdal – Der veiene møtes.....	14
2.6.4 Otta – Fjellfolket - hva levde de av?.....	15
2.6.5 Folldal – Fra gruve til nasjonalpark.....	16
2.6.6 Sunndal/Gjøra – Fra isbre til kulturlandskap.....	17
2.7 Hvem informerer om hva?	19
2.8 utfordringer – fra oppbygging til drift	20
3 ER AUTORISASJONSKRAVENE OPPFYLT?.....	22
4 HVORDAN ER MULIGHETEN FOR Å OPPFYLLE NYE KRAV?	28
5 FUNGERER ORGANISERINGEN OG SAMARBEIDET?.....	31
5.1 Fordeler med den desentraliserte modellen	31
5.2 Ulemper med den desentraliserte modellen.....	32
5.3 Fungerer organisasjonen etter hensikten?	32
5.4 Samarbeid med forvaltningen	34
6 BEHOV FOR REORIENTERING	37
6.1 Kravene er oppfylt, men betydelig forbedringspotensial.....	37
6.2 Behov for å vurdere organiseringen.....	38
6.3 Godt samarbeid internt, vanskeligere eksternt.....	40
6.4 Det skjer mye i området.....	41
6.5 Hva bør DN gjøre?.....	42
VEDLEGG 1: INFORMANTER.....	44
VEDLEGG 2: GENERELL INTERVJUGUIDE	45

Sammendrag og konklusjoner

Resymé

iNasjonalparker oppfyller vilkårene som gjelder for autoriserte nasjonalparksentre, men har behov for å bedre informasjonen om naturvern generelt og nasjonalparkene spesielt. Den viktigste fordelene med nettverksorganisasjonen er evne til å skape lokalt engasjement, mens den største ulempen er at de begrensede ressursene spres på for mange enheter. Ved en videreføring av iNasjonalparker er det viktig å konsentrere ressursene, ikke minst mot informasjon om nasjonalparkene, og bygge opp bedre samarbeid og koordinering med eksterne aktører med tilgrensede virkeområde.

Bakgrunn

Nasjonalparksentrene er informasjonssenter som er autorisert av miljøforvaltningen, ved Direktoratet for Naturforvaltning (DN), til å informere om nasjonalparker og naturvern, og drive formidling og motivasjon knyttet til miljøvennlig friluftsliv. Det er pr. dags dato etablert i alt 13 nasjonalparksentre tilknyttet 13 nasjonalparker. Nasjonalparksentret iNasjonalparker dekker to nasjonalparker og er en nettverksorganisasjon som knytter sammen seks mindre besøkssentre.

I forbindelse med at iNasjonalparker ble autorisert i 2001, bestemte DN at denne modellen for nasjonalparksenter skulle evalueres etter 5 års drift.

Problemstilling

Det er tre problemstillinger som drøftes i evalueringen:

- *Er gjeldende autorisasjonsvilkår oppfylt av iNasjonalparker?*
- *Hvilke fordeler og ulemper oppnår man med den organisasjonsmodellen som er valgt for iNasjonalparker?*
- *Hvor godt ligger iNasjonalparker an til å oppfylle kravene i de nye retningslinjene av 2005?*

Konklusjoner og tilrådinger

iNasjonalparker ble formelt opprettet i 2001, men det har tatt lang tid å etablere hele nettverksstrukturen med de seks besøkssentrene. Derfor var det først i 2005 som organisasjonen var i full drift. iNasjonalparker har hatt betydelige oppstartsvansker. Noen av disse har "gått seg til" over tid, men det gjenstår fortsatt en god del utfordringer for organisasjonen. De viktigste utfordringene berører økonomien, eierskapet til stiftelsen og rolleforståelse i forhold til og samarbeid med andre aktører som arbeider med informasjon om nasjonalparkene. DN bør for-

lenge autorisasjonen for iNasjonalparker, men samtidig vurdere om denne kan gjøres for en kortere tidsperiode enn fem år og om det er mulig å pålegge iNasjonalparker spesielle krav i forhold til organisering og samarbeid med andre aktører med tilgrensende virkeområde.

Mange stiftere – lite engasjement?

iNasjonalparker er organisert som en selveiende stiftelse, hvor stifterne og andre rettighetshavere består av totalt 10 kommuner, 8 fjellstyrer, 4 fylkeskommuner og 3 andre aktører (Statskog, bygdeallmenning og den norske turistforening). Hver av disse utser et medlem til representantskapet, som er stiftelsens øverste formelle organ. De kommuner og fjellstyrer som har et senter er mer engasjert i stiftelsen enn øvrige stiftere, og flere av de andre stifterne synes å være lite opptatt av hva som skjer i stiftelsen. Det er også et problem at noen av stifterne er (potensielle) oppdragsgivere for iNasjonalparker, og her ligger det en latent rollekonflikt. Som oppdragsgiver kan stifteren velge å foretrekke iNasjonalparker fremfor andre potensielle utførere, eller så kan stifteren være med å undergrave eksistensgrunnlaget for iNasjonalparker gjennom ikke å tildele de oppdrag.

Et sterkt styre med lang fartstid

Styret består av seks medlemmer, hvorav fem velges av representantskapet og en representerer de fylkesmennene som deltok i forarbeidet til etableringen av organisasjonen. Det har vært stor kontinuitet i styret, og flere av medlemmene har vært med helt siden etableringen av stiftelsen. Dette kan enten være et uttrykk for at representantskapet har ønsket kontinuitet i styret, at de har vært fornøyde med det arbeidet som styret har utført eller at det har vært vanskelig å finne andre engasjerte medlemmer. I evalueringen har det fremkommet synspunkter som tyder på at alle de tre momentene er gyldige, uten at det er mulig å fastslå hva som har vært viktigst.

Nettverket er etablert og fungerer godt

I 2005 ble det sjette og siste sentret etablert, og dermed er hele nettverksorganisasjonen på plass. En grunnleggende tanke bak et nettverk er at man skal utnytte synergieffekter, ikke minst i form av erfaringsutveksling. Det har tatt lang tid å få dette til å fungere etter hensikten i iNasjonalparker, men alle tilbakemeldinger fra representantene for de enkelte sentrene vitner om at nettverket og kontakten mellom sentrene og iNasjonalparker sentralt, og mellom de enkelte sentrene, nå fungerer godt.

Autorisasjonsvilkårene er oppfylt...

De vilkårene som iNasjonalparker er autorisert under er forholdsvis vage, med stort rom for tolkning. Med en romslig tolkning av disse har iNasjonalparker oppfylt alle vilkårene, men med store variasjoner i måloppnåelse for hvert enkelt vilkår. Det er også store variasjoner mellom de ulike sentrene hvor godt de oppfyller vilkårene, først og fremst grunnet hvor lett tilgjengelig sentret er for turister og andre potensielle besøkere.

..men svake på informasjon om nasjonalparkene

Det er spesielt for de vilkår som går på informasjon om nasjonalparkene som vi finner at iNasjonalparker har en manglende måloppnåelse. Det paradoksale er at samtidig som man har lite informasjon om den "egne" nasjonalparken har man meget store ambisjoner om å informere om nasjonalparker nasjonalt og internasjonalt, noe som ikke minst kommer til uttrykk på iNasjonalparkeres hjemmeside. Her vil det være behov for å konsentrere de begrensede ressursene på mer utfyllende informasjon om Rondane og Dovrefjell-Sunndalsfjella, og heller redusere på ambisjonsnivået når det gjelder andre nasjonalparker.

Svak økonomi som setter begrensninger for aktiviteten

iNasjonalparker får driftsstøtte fra DN som i dag finansierer omtrent 60 prosent av ønsket aktivitetsnivå. De resterende 40 prosenten må finansieres gjennom prosjektmidler fra aktører som for eksempel DN, fylkesmannen eller fylkeskommunen. Daglig leder må følgelig bruke en god del ressurser på å søke om midler. Samtidig har man aldri blitt lovet noe mer enn tilskudd for to nasjonalparker, og iNasjonalparker har hatt mulighet for å tilpasse nivået på aktivitetene i forhold til dette. Tilskuddet fra DN har ikke til hensikt å dekke alle driftskostnadene, og det forutsettes ved autorisasjon at sentret har en kommersiell basis utover det å være et nasjonalparksenter. For iNasjonalparker sentralt vil eksternt finansiert prosjektarbeid kunne utgjøre en slik basis.

Har utløst mye lokalt engasjement

Nettverksmodellen med seks mindre besøkssentre har utløst et til dels stort lokalt engasjement. Dette viser seg blant annet i form av at noen kommuner har gitt vesentlige økonomiske bidrag til investering og drift av sentrene, og at lokalbefolkningen har bidratt med en ikke uvesentlig dugnadsinnsats for flere av sentrene. Lokalbefolkningen er også en viktig målgruppe for sentrene, og spesielt for de sentrene (Kvikne og Sunndal) som ligger lite hensiktsmessig i forhold til turisttrafikk. Å holde på dette engasjementet i drift, spesielt med en vanskelig økonomisk situasjon, vil være en utfordring for iNasjonalparker.

Små og sårbare enheter

Både iNasjonalparker sentralt og de enkelte sentrene er små enheter, med i prinsippet bare en ansatt, dvs. daglig leder. I tillegg ligger noen av sentrene svært isolert. Enhetene blir dermed sårbare, for eksempel ved sykdom eller når ansatte sier opp. En forklaring til at nettverket har hatt oppstartsvansker kan nettopp være langvarige sykemeldinger. De små og isolerte enhetene gjør også at det har vært vanskelig å rekruttere personell, og dette er merkbart spesielt ved besøkssentret på Sunndal som har hatt stor utskifting i stillingen som daglig leder.

Mange aktører og uklar rollefordeling

Det er mange aktører som arbeider med informasjon om nasjonalparkene i området: kommunene, fylkeskommunene og fylkesmennene, Dovrefjellrådet (som er lokal forvaltningsmyndighet for Dovrefjell), Statens naturoppsyn (SNO) og iNasjonalparker. De ulike aktørene skal i utgangspunktet informere på ulike nivåer, men det blir fort skjæringsfelter og også overlapp. I forbindelse med arbeidet med nye retningslinjer for nasjonalparksentrene beskrev DN ansvars-

fordeling mellom de ulike aktørene. Til tross for dette finnes det fortsatt en usikkerhet om hvem som gjør, eller skal gjøre, hva. Usikkerheten kan skyldes at ansvarsfordelingen fortsatt ikke er tydelig nok eller at den ikke er kommunisert godt nok ut til de ulike aktørene. Uansett grunnen til usikkerheten bør DN gå en ekstra "runde" med ansvarsfordelingen for å sikre at de ulike aktørene har en mest mulig omforent forståelse av denne.

Samarbeidsklima med andre aktører må bli bedre

Det eksterne samarbeidet mellom iNasjonalparker og aktører som SNO og Dovrefjellrådet fungerer ikke tilfredsstillende. Alle aktørene oppgir at man har invitert til samarbeid, men at man har fått lite gehør for dette. Manglende samarbeid kan delvis skyldes et uklart aktørbilde, og en uklarhet om sin egen rolle i dette bildet. Samtidig opplever forvaltnings- og oppsynsmyndighetene at iNasjonalparker i sitt arbeid ikke tar tilstrekkelig hensyn til forvaltningsplanene for de berørte områdene. Å etablere et godt samarbeidsklima er vesentlig for god koordinering mellom aktører med tilgrensende virkeområde. På lengre sikt mener vi samarbeid med aktører som SNO og Dovrefjellrådet er av stor betydning for iNasjonalparkeres fortsatte eksistens, ikke minst ettersom noen av eksterne aktørene vil kunne være viktige oppdragsgivere for den prosjekttrettede virksomheten i iNasjonalparker.

1 Innledning

Nasjonalparksentrene er informasjonssenter som miljøforvaltningen samarbeider med gjennom en autorisasjonsavtale. For å oppnå autorisasjon må senteret informere om nasjonalparker/naturvern, drive formidling og motivasjon knyttet til miljøvennlig friluftsliv, samt ivareta andre aktuelle formidlingsoppgaver for miljøforvaltningen. Det er pr. dags dato etablert i alt 13 nasjonalparksentre tilknyttet 13 nasjonalparker. Nasjonalparksentret iNasjonalparker dekker to nasjonalparker og er en form for paraplyorganisasjon for seks mindre sentre. For Hardangervidda nasjonalpark finnes det to nasjonalparksentre.

I forbindelse med autorisasjon i 2000 av iNasjonalparker (da iNARDO) bestemte Direktoratet for Naturforvaltning (DN) at denne nasjonalparksentermodellen skulle evalueres etter 5 års drift.

1.1 Problemstilling

Det er tre problemstillinger som drøftes i rapporten:

- *Er gjeldende autorisasjonsvilkår oppfylt av iNasjonalparker?*
- *Hvilke fordeler og ulemper oppnår man med den organisasjonsmodellen som er valgt for iNasjonalparker?*
- *Hvor godt ligger iNasjonalparker an til å oppfylle kravene i de nye retningslinjene av 2005?*

Hovedvekten ligger på kulepunkt 1 og 2, dvs. hvordan iNasjonalparker har fungert og fungerer i dag. De siste punktet blir drøftet sammen med konklusjonene fra de to første punktene.

I ECONs evaluering av samtlige nasjonalparksenter i 2004 fremkommer det at det er flere aktører som uttrykker skepsis til hvordan nettverket iNasjonalparker har utviklet seg, og da spesielt sett i forhold til det som var intensjonen. Noe av dette går på at nettverket sentralt har for høye ambisjoner i forhold til tilgjengelige ressurser og den støtte som de enkelte sentrene i nettverket egentlig har behov for. Disse forholdene vil det være spesielt viktig å følge opp i denne evalueringen av iNasjonalparker.

1.2 Metode

Evalueringen bygger på en gjennomgang av sentrale dokumenter, som årsmeldinger, virksomhetsplaner, møtereferater, brukerundersøkelser, rapportering

og annen informasjon. Gjennomgått dokumentasjon omfatter også policy- og strategidokumenter, rapporter, evalueringer og andre relevante dokumenter som DN sentralt har utarbeidet.

Den viktigste informasjonen er imidlertid innhentet gjennom strukturerte intervjuer med et utvalg sentrale aktører i og rundt iNasjonalparker, se vedlegg 1 for en liste over respondenter. Intervjuene bygger på et generelt spørreskjema, som har blitt tilpasset de enkelte aktørenes rolle, se vedlegg 2 for det generelle spørreskjemaet. Det er spesielt kulepunkt 2, dvs. fordeler og ulemper med organisasjonsmodellen, som har vært i fokus i disse intervjuene. Vi har intervjuet representanter fra følgende aktører: Styret og ledelsen av iNasjonalparker, leder av de enkelte sentrene, berørte kommuner og fylkesmenn, Statens naturoppsyn (SNO) og forvaltningsorganer (som for eksempel Dovrefjellrådet).

1.3 Leseveiledning

I kapittel 2 beskriver vi hva et nasjonalparkssenter er, bakgrunnen for etableringen av iNasjonalparker, organisasjonsstrukturen, de seks besøkssentrene, forholdt til andre aktører som også skal informere om nasjonalparkene og hvilke utfordringer iNasjonalparker står overfor.

Vurderingen av hvorvidt iNasjonalparker oppfyller gjeldende autorisasjonsvilkår presenteres i kapittel 3, mens vi i kapittel 4 gjør en kort vurdering av hvordan iNasjonalparker ligger an i forhold til nye autorisasjonsvilkår.

Vår vurdering av hvorvidt organiseringen er hensiktsmessig og hvordan samarbeidet med andre aktører fungerer, gjøres det rede for i kapittel 5, mens vi i kapittel 6 presenterer en samlet konklusjon om hvorvidt iNasjonalparker har oppfyllet vilkårene i autorisasjonsavtalen og om hvordan organisasjonen fungerer.

2 Om iNasjonalparker

En nasjonalpark er et større, relativt urørt naturområde. Den første norske nasjonalparken, Rondane, ble opprettet i 1962. I 2005 har Norge 32 nasjonalparker, 25 på fastlandet og 7 på Svalbard.

Hensikten med å verne et område som nasjonalpark er å sikre urørt natur og bevare naturverdiene for kommende generasjoner. Formålet med vernet kan variere, men i hovedsak er det snakk om to hovedtyper nasjonalparker:

- Nasjonalparker der hensikten er å sikre store leveområder for planter og dyr, samt allmennhetens muligheter for friluftsliv og rekreasjon
- Nasjonalparker der det primære hensynet er å bevare et biologisk mangfold.

Den sistnevnte kategorien er i liten grad tilrettelagt for friluftsliv, mens parker i den første kategorien kan være godt tilrettelagt med merkede stier og hytter.

Nasjonalparksentrene er virksomheter som er autorisert av miljøvernmyndighetene for å drive informasjon om forvaltning av natur og kultur i en nasjonalpark.

2.1 Nasjonalparksentrene skal formidle kunnskap

Nasjonalparksentrene skal formidle informasjon og kunnskap om natur, kultur og friluftsliv, medvirke til miljøvennlige holdninger og atferd, og stimulere til naturvennlig friluftsliv i og utenfor nasjonalparken.

Høsten 2005 finns det 13 nasjonalparksenter i Norge, og ytterligere ett er under planlegging. Med få unntak er friluftsliv et verneformål for de nasjonalparker som har et nasjonalparksenter.

De aller fleste nasjonalparkssentrene består av et større senter som gjerne er samlokalisert med en annen formidlingstjeneste. De mest kjente eksemplene er kanskje Norsk Bremuseum i Fjærland, Hardangervidda natursenter i Eidsfjord og Norsk Fjellmuseum i Lom.

iNasjonalparker er annerledes ved at dette er en nettverksorganisasjon bestående av seks mindre sentre, med informasjonsansvar for nasjonalparkene Dovrefjell-Sunndalsfjella og Rondane.

Autorisasjon gir rettigheter og plikter

Ved autorisasjon inngås en avtale mellom miljøvernmyndighetene ved Direktoratet for naturforvaltning og det enkelte senter. Autorisasjonsordningen skal bidra til kvalitetssikring av nasjonalparksentrene, og avtalen som inngås ved autorisasjon gir nasjonalparksenteret rettigheter og plikter i forhold til senterets formål og oppgaver. Senteret plikter til enhver tid å forholde seg til gjeldende krav og retningslinjer, og autorisasjonsavtalen.

Miljøverndepartementet og DN har ingen myndighet til å forme autorisasjonskrav som gjelder hele senterets virksomhet, siden miljømyndighetene verken eier eller driver sentrene. Derfor er autorisasjonsvilkårene i første rekke knyttet til innretningen og utformingen av informasjon om nasjonalparker/naturvern, friluftsliv, samt formidling for miljøforvaltningen på enkelte andre områder. Imidlertid er det viktig at nasjonalparksenterets øvrige virksomhet ikke er i strid med sentrale miljøpolitiske prinsipper

Autorisasjonsvilkårene knytter seg til:

- *Lokalisering:* Senteret skal lokaliseres i nærheten av en viktig innfallsport til nasjonalparken og/eller nær trafikkårer/knutepunkter for ferdsel til nasjonalparken. Senteret skal ikke lokaliseres i spesielt sårbare naturområder. Senteret kan gjerne være samlokalisert med annen lokal virksomhet, museum, forvaltningsapparat mv.
- *Finansiering* av framtidig drift skal være avklart, og beregning av egne inntekter og andre finansieringsbidrag skal være realistisk og velbegrunnet
- *Mål og målgruppe* skal være avklart og stå i samsvar med forvaltningsplanen for den enkelte nasjonalpark
- *Innhold/aktivitet:* Senteret skal ha et tematisk innhold med en særegen lokal profil basert på nasjonalparkens naturgrunnlag og verneverdier. Senteret skal formidle informasjon om naturvern generelt og nasjonalparkens verdier spesielt. Senteret skal fremme naturvennlig ferdsel/friluftsliv. Informasjonstilbudet skal være preget av allsidighet og variasjon. Informasjonsproduktene skal ha solid faglig kvalitet og omfatte både populariserte framstillinger og fordypingstema. Det skal foregå produktutvikling og fornyelse av informasjonsformidlingen.
- *Profil:* Senteret bør så langt som mulig ha en total miljøprofil.
- *Kompetanse:* Blant de ansatte bør det være personell med naturfaglig, informasjonsfaglig og økonomisk-administrativ kompetanse.
- *Service:* Åpningstiden bør være minimum 6 timer pr. dag i høysesongen.
- *Samarbeid:* Hvis det etableres flere sentre ved en nasjonalpark, bør det utvikles samarbeid mellom sentrene.
- *Organisasjonsmodell:* Det bør legges opp til en ryddig og effektiv styring av sentrene.

Økonomien – delfinansiert av DN

Autoriserte sentre kan søke om flere typer av tilskudd imot fra DN:¹

- *Grunntilskudd*: Et fast årlig tilskudd, eller betaling for, informasjonsformidlingen. Tilskuddet skal dekke løpende aktiviteter knyttet til administrasjon, planlegging og gjennomføring av informasjonstiltak og tildeles på bakgrunn av årlig søknad. I 2005 var tilskuddet på kroner 325.000 per senter alternativt nasjonalpark.
- *Særskilt støtte*: Støtte til produksjon og fornyelse av utstillinger, gjennomføring av større informasjonstiltak og utviklingsoppgaver som gis ved førstegangsetablering av senteret og ved revisjon/videreutvikling av informasjonstilbudet.
- *Kompetanseutvikling*: Støtte til kurs, seminar eller øvrige tiltak som skal bidra til kompetanseutvikling av senterets ansatte.

Videre kan sentret delta på et årlig seminar arrangert av DN og ev. andre aktiviteter knyttet til nettverksutvikling mellom sentrene. De har også rett til å få faglige råd og veiledning fra miljøvernmyndighetene. Sentrene kan benytte og markedsføre seg under navnet «nasjonalparksenter» med egen grafisk profil, og de kan selge produkter med DN's patenterte nasjonalparklogoer etter nærmere avtale med DN.

Senteret skal innen mars/april hvert år rapportere følgende til DN:

- årsmelding og revidert regnskap fra foregående år
- budsjettforslag og virksomhetsplan for kommende år
- status for utstillinger og øvrig informasjonsvirksomhet
- nøkkeltall som viser antall besøkende pr. mnd. med anslag på fordeling på ulike målgrupper, og salgsinntekter (logoprodukter skal spesifiseres)
- resultater fra gjennomførte brukerundersøkelser/evalueringer av innhold og aktivitet ved senteret
- endringer i organisatoriske eller administrative forhold ved senteret.

Rapporteringen danner grunnlag for å vurdere hvorvidt drift og utvikling av nasjonalparksenteret er i samsvar med vilkårene for autorisasjon og målsettingen med senteret. Rapportene sammenstilles årlig, og danner grunnlag for DN's budsjettreportering til MD på området.

2.2 iNasjonalparker – nettverk av 6 besøkssentre

iNasjonalparker har autorisasjon som nasjonalparksenter for Dovrefjell-Sunndalsfjella og Rondane nasjonalparker. iNasjonalparker er organisert som et nettverk med 6 mindre nasjonalparksentre i Dombås, Otta, Folldal, Kvikne, Oppdal og Sunndal. Den "overgripende" organisasjonen og enkelte av sentrene (Kvikne,

¹ I tillegg kan et senter under etablering søke om midler til forprosjektering samt etablering, som vil være en engangsstøtte til etablering av senteret når forprosjektet er gjennomført og tilsagn om autorisasjon foreligger.

Folldal, Sunndal) eies av stiftelser, mens sentrene på Otta og Oppdal eies av kommunene og sentret på Dombås er en avdeling i den lokale næringslivsforeningen. Nettverket ble etablert i 2000, som et alternativ til de store sentrene for å unngå store investeringer og gjeld, for å unytte muligheter for samlokalisering med annen virksomhet og for å koordinere markedsføring og kunnskapsformidling om nasjonalparken. iNasjonalparker presenterer seg selv, og andre nasjonalparker, på nettstedet www.nasjonalparker.org.

Forprosjektet – mål om slagkraftig informasjonsstrategi

Basert på erfaringene med seks store nasjonalparkssenter fikk fylkesmennene i Møre og Romsdal, Sør-Trøndelag, Hedmark og Oppland i oppdrag av Direktoratet for naturforvaltning å utrede en desentralisert nettverkløsning for nasjonalparksinformasjon i 1998.² Utredningen, som ble ledet av fylkesmannen i Oppland ved D. Claudius, ble ferdigstilt i 1999, og er rapportert i ”iNARDO, informasjons-system/nasjonalparkssenter for Rondane og Dovrefjell”.

Utredningen påpekte følgende (sitat):

- *”Den sentrale prioriteringen av satsing på nasjonalparkssentre knyttet til Rondane og Dovrefjell nasjonalparker, jf DNs retningslinjer for nasjonalparkssentre av mars 1997, må opprettholdes selv om en tenker nytt når det gjelder konsept.*
- *Utgangspunktet for modellen er ikke å spare penger i forhold til en mer tradisjonell senterløsning, men å bygge opp et system med grunnlag i en mer slagkraftig informasjonsstrategi. Rondane og Dovrefjell må således ikke få tilført reduserte ressurser sett i forhold til andre nasjonalparker der mer monumentale senterløsninger blir valgt.*
- *I tillegg til en informasjonsstrategi som går på nærhet og lokalforankring innenfor et stort område, må en være bevisst på at storsamfunnet skal gi bygdene noe tilbake som gjenytelse for båndlegging av store utmarksarealer gjennom vern. I en slik sammenheng blir spredning av informasjonsressurser viktig.*
- *For å drive den aktuelle «nettverkløsningen», her kalt iNARDO har en som utgangspunkt at det trengs en daglig ledelse/faglig kompetanse. En fast stilling bør være knyttet til et kontorsted som ikke nødvendigvis trenger å være et besøkssenter. Samlokalisering med et slikt senter, med SNO og eventuelt fjellstyre og andre relevante organer som kan forsterke kompetansemiljøet må imidlertid ses på som en fordel.*
- *For øvrig bygger modellen på en tanke om et nettverk mellom eksisterende og evt. nye besøkssentre av ulike kategorier, samarbeidsløsninger med eksisterende institusjoner som kan dekke deler av informasjonsbehovet, modulprodusert informasjon til utplassering i spesielle informasjonsstasjoner ved innfallsportene til fjellområdene og på turisthytter og lignende inne i fjellet.”*

² Ideen om en desentralisert modell ble vekket tidligere av bl.a. fylkesmennene i Hedmark og Oppland, hvor utgangspunktet var at det var strid om lokalisering av et senter – og spørsmålet var hvordan man kunne unngå en slik kamp.

I utredningen ble det pekt på en fare med en desentralisert nettverksløsning i form av at ressursene kan smuldres opp og at viktige deler blir for små til å være slagkraftige. Gjennom å slå sammen investerings- og driftsmidler for to atskilte nasjonalparker regnet man med at denne risikoen var liten, og at det ville bli økonomisk rom for både en profesjonell ledelse og kjøp av tjenester til deltidsbemanning av en rekke informasjonsenheter innenfor nettverket. Det ble lagt vekt på at det ville trenge en fast helårs stilling for å lede nettverket, For derigjennom å kunne utnytte *”kvalitetene som ligger i det små og spredte kombinert med nettverkets samlede stordriftsfordeler”*.

Det ble forutsatt at et samarbeidsopplegg i forhold til bl.a. forvaltningsmyndigheter og regionale myndigheter, kommuner, fjellstyrer, frivillige organisasjoner og Statens naturoppsyn ble etablert.

Følgende senter ble vurdert i utredningen: Gjøra (bygdemuseet Sagtrøa), Oppdal (i planlagt kulturhus), Kongsvold fjellstue, Kvikne (Vollan gård), Folldal (Folldal gruver), Solli (planlagt ”Rondesenter”), Dombås (turistkontoret/Dovregubbens hall) og Otta (i den tidligere handelsskolen). Man valgte å prioritere fem senter: Folldal, Dombås, Otta, Gjøra, Oppdal og eventuelt Kvikne. Vilårene for å bruke de foreslåtte lokalene var at bygning/rom ble stilt gratis til disposisjon av eieren, rimelig egenandel til finansiering av utstillinger mv., og inngåelse av en bindende samarbeidsavtale med sentret.

Basert på utredningen ble det i august 1999 etablert et interimstyre med oppdrag å gjennomføre et forprosjekt for prosjektering og detaljering av nettverksmodellen.

Stiftelse etablert i 2000

Stiftelsesmøtet for iNARDO ble avholdt 22. februar 2000. Stifterne utgjøres av Ringeby kommune, Sel kommune, Dovre kommune, Sunndal kommune, Oppdal kommune, Tynset kommune, Lesja kommune, Folldal kommune, Sel fjellstyre, Ringeby fjellstyre, Sunndal fjellstyre, Dovre fjellstyre, Lesja fjellstyre, Statskog Øst-Norge, Joramo Bygdeallmenning og Kvikne fjellstyre. Etter dette har følgende aktører fått samme rettigheter som de opprinnelige stifterne: DNT Oslo og Akershus, Oppland fylkeskommune, Møre og Romsdal fylkeskommune, Hedmark fylkeskommune, Sør-Trøndelag fylkeskommune, Nord-Fron kommune, Nesset kommune, Nesset fjellstyre og Folldal fjellstyre.

Stiftelsens vedtekter består av åtte paragrafer som regulerer stiftelsesformen og stifterne, formålet med stiftelsen, grunnkapital og grunnfond, styringsorgan (som skal bestå av et representantskap og et styre), representantskapet (med en representant for hver av stifterne og øvrige med tilsvarende rettigheter), styret (som skal bestå av 6 medlemmer), daglig drift og eventuell omdanning av stiftelsen. Vedtektene ble senest revidert i mai 2005, hvor den tidligere tidsbegrensningen for leder og nestleder av styret på maksimalt 4 år ble opphevet. I dag kan leder og nestleder inneha sine stillinger sammenhengende i maksimalt 8 år, som er den tid et medlem kan sitte i styret (dvs. i fire toårsperioder).

Med utgangspunkt i vedtektene søkte man om autorisasjon som nasjonalparksenter. Følgende mål ble fremstilt i søknaden: *”iNARDO legger opp til informasjon på flere nivåer og flere steder med formidling gjennom ulike teknikker. Dette betyr en bred målgruppe totalt sett når alle ledd i nettverket*

vurderes samlet. iNARDO bygger dessuten på et desentralisert nettverk og er gjennom dette avhengig av lokal oppslutning og gir blant annet derfor lokalbefolkningen generelt høy prioritet som målgruppe. En høyt prioritert gruppe er det lokale skoleverket.”

I 2002 vedtok representantskapet å endre navnet på stiftelsen fra iNARDO til iNasjonalparker. Dette ble begrunnet med at iNARDO ikke fungerte i forhold til publikum, at det ikke var selvforklarende nok. Navneendringen kan også ses som et ledd i et ønske om at på sikt bredde virksomheten til andre områder enn regionen Rondane og Dovrefjell-Sunndalsfjella.

2.3 Organisering – stifterne leder via representantskap

Representantskapet

Stiftelsens øverste formelle organ er representantskapet. Representantskapet representerer stifterne og de som har tilsvarende rettigheter (de så kalte rettighets-haverne), og utgjøres av en representant for hver av disse. Ordinært representantskapsmøte, dvs. årsmøte for stiftelsen, skal holdes hvert år innen 1. juni. Ekstraordinært representantskapsmøte skal holdes når styret, lederen av representantskapet eller minst 1/3 av representantskapsmedlemmene krever dette.

Representantene har rett til å møte enten selv, eller ved fullmektig, etter eget valg. Den fullmektige skal legge fram en skriftlig og datert fullmakt, som i prinsippet kun gjelder for førstkommende representantskapsmøte.

Representantskapet kan fatte vedtak når minst halvparten av medlemmene er til stede, fullmakter medregnet. Dersom representantskapet ikke kan fatte vedtak i møtet, kan vedtak fattes i ettertid gjennom skriftlig avstemning. Vedtak blir fattet med simpelt flertall, og ved likt stemmetall har møtelederen dobbeltstemme. Styremedlemmene møter i representantskapet med talerett.

Representantskapet velger hvert år leder og nestleder av representantskapet. En representants sammenhengende funksjonstid som leder skal ikke være lengre enn 4 år. I dag innehas lederskapet av Lesja kommune.

Representantskapet skal gjennomgå og uttale seg til årsmelding og regnskap fra styret og kommende års budsjett og virksomhetsplan, drøfte og gjøre vedtak i saker lagt fram av styret, velge medlemmer med personlige varamedlemmer til styret, tilsette revisor og fastsette honorar for revisor, vedta eventuell godtgjørelse for styreverv, og velge komité med 3 medlemmer som skal forberede alle valg på neste årsmøte.

Styret

Styret består av seks medlemmer, alle valgt av representantskapet for en toårsperiode. Hvert medlem skal ha et personlig varamedlem. Et av styremedlemmene skal representere rettighetshaverne, og et av medlemmene fylkesmannen, se nedenfor. Et medlem kan bli omvalgt opp til tre ganger, dvs. at den lengste sammenhengende perioden man kan være med i styret er åtte år. Styret konstituerer seg selv, og skal velge leder og nestleder hvert år.

De fire fylkesmennene som var med i forprosjektet er representert i styret gjennom en representant som kommer fra en av fylkesmennene i Sør-Trøndelag, Hedmark eller Møre og Romsdal. I inneværende periode er det fylkesmannen i Sør-Trøndelag som innehar dette vervet. Fylkesmannen i Oppland har tilsynet med stiftelsen og kan derfor ikke delte i styret.

Det gjennomføres ca 5 styremøter hvert år. På disse møtene behandles planer, budsjett og regnskap. Andre saker som drøftes i styret er for eksempel deltagelse i samarbeidsgrupper, saker knyttet til organisasjonen og utviklingen av denne og eventuelle høringsuttalelser.

Styret tilsetter også daglig leder for iNasjonalparker, og eventuell annet personale, utarbeider stillingsinstrukser og utøver arbeidsgiveransvar for ansatt personale. Daglig leder har ansvar for den daglige driften og at denne skjer innenfor de rammer styret har lagt opp. Daglig leder har møte-, tale- og forlagsrett på styremøtene, men ikke stemmerett, og er videre ansvarlig for sekretærfunksjonene i styret.

Styreleder har tett kontakt med daglig leder, mens øvrige medlemmer stort sett deltar på styremøtene. I enkelte saker eller prosjekter utnytter man imidlertid kompetansen hos enkelte medlemmer.

Styrehonoraret er forholdsvis beskjedent, på 2.500 kr pr. år for alle medlemmer unntatt styreleder som får 5.000 kr.

Det har vært forholdsvis stor kontinuitet i styret, for eksempel har man hatt samme styreleder helt fra starten, Bjørn Follestad som representerer Folldal kommune. Øvrige medlemmer i styret i dag representerer Dovre kommune (Inge Angard), Sel kommune (Kari Hølmo Holen, nestleder, også daglig leder av Otta nasjonalparkssenter), Sunndal kommune (Per Helge Malvik), rettighetshaverne (Ola Utgard) og fylkesmannen i Sør-Trøndelag (Stein-Arne Andreassen).

Forholdet til sentrene

iNasjonalparker har samarbeidsavtaler med eierne for de seks sentrene på Dombås, Kvikne, Folldal, Otta, Oppdal og Sunndal. Disse avtalene strekker seg fra tidspunktet for undertegning til 31.07.2006, dvs. da nåværende autorisasjon som nasjonalparksenter utløper. Gitt fortsatt autorisasjon vil avtalen automatisk forlenges med 5 år. Avtalen kan sies opp med et års skriftlig varsel. Avtalen regulerer hva besøkssentret skal inneholde, og hvem som er ansvarlig for de ulike delene i utstillingen, åpningstider for sentret, kompetanse, rettigheter til bilder, kart mv, driftsøkonomien, miljøkrav, markedsføring, rapportering og oppfølging og inneholder et opplegg for løsning ved mislighold og eventuelt opphør av besøkssentret.

2.4 Økonomisk status – et lite underskudd

I 2004 hadde iNasjonalparker totale driftsinntekter på 2,14 millioner kr og driftskostnader på 2,17 millioner kr, dvs. at man gikk med et underskudd på drøye 27.000 kr. Justert med finansinntekter og -kostnader ble årsresultatet minus 4.000 kr.

DN har bidratt med investeringsmidler (i form av etableringsstøtte) på totalt 4,5 millioner kr, og med et årlig driftstilskudd for to nasjonalparker, dvs. totalt 650.000 kr pr. år. Det årlige driftstilskuddet er betaling for den informasjonstjenesten DN kjøper av stiftelsen. En stor del av investeringsmidlene fra DN har gått med til å dekke daglig drift, anslagsvis 400.000 kr pr. år. Disse pengene ble ”brukt opp” i 2005, hvilket innebærer at man fra 2006 har behov for dekke inn tilsvarende beløp i form av prosjektmidler fra DN eller andre aktører.

I følge iNasjonalparker krever dagens driftsstruktur minimum 1,1 million kr pr. år. Driftstilskuddet fra DN utgjør pr. i dag 59 prosent av dette. Andre midler har dels blitt hentet inn fra DN's investeringsmidler (se ovenfor) og via prosjekter finansiert av det offentlige. Daglig leder oppgir at man bruker 3 – 4 ukeverk pr. år på å skrive prosjektsøknader til forskjellige aktører. Så langt har omtrent halvparten av alle søknader gått gjennom.

Budsjettet for 2005 opererte med driftsutgifter på drøyt 1 million kr, hvilket man regnet med ville dekkes inn av tilskudd fra DN tilsvarende tre nasjonalparker (Rondane, Dovrefjell-Sunndalsfjella og Dovre), samt noen prosjektinntekter. iNasjonalparker får imidlertid kun støtte for de to nasjonalparker man er autorisert som nasjonalparksenter for og organisasjonen har dermed hatt et større behov for å dekke inn driftsutgiftene med prosjektmidler o.a.

Etter at tilskuddet fra DN er fordelt til de enkelte besøkssentrene, totalt 420.000 kr, gjenstår det en sum som dekker omtrent 1/3 av øvrige driftsutgifter, gitt at stiftelsen har en daglig leder i 90 prosents stilling. Underskuddet kan enten møtes gjennom en kraftig nedskjæring av utgiftene, for eksempel ytterligere reduksjon i stillingsandelen for daglig leder, og/eller økte inntekter fra andre kilder. Andre inntektskilder omfatter salg av ”nasjonalparksprodukter” (for eksempel filmer, bøker og suvenirer) og prosjektmidler. Inntektene fra salg av produkter har så langt, og vil sannsynligvis fortsette å være, marginalt (i 2004 var salgsinntekten 31.000 kr).

I tillegg til tilskudd fra DN har iNasjonalparker klart å utløse mye tilleggsfinansiering lokalt og regionalt. I årsrapporten for 2004 oppgis det at samlede prosjektutgifter for perioden 2000–2004 (eksklusive sentrene) har vært på 2,1 millioner kr, hvorav 0,9 millioner kr er finansiert via DN og 1,2 millioner kr via andre offentlige tilskudd. I tillegg har Norges geologiske undersøkelser (NGU) utført kartlegging av kvartærgeologi i de aktuelle kommunene for 4,9 millioner kr, og de berørte kommunene og iNasjonalparker har ytet tilskudd til trykking av disse kartene.

De samlede driftsutgiftene for stiftelsen (dvs. eksklusive sentrene) for perioden 2000–2004 har vært 3,9 millioner kr. Alt har vært finansiert av DN, i form av driftstilskudd på 2,7 millioner kr og etableringsstøtte på 1,2 millioner kr. Samlede årlige driftsutgifter i 2004 ved sentrene (alle unntatt Oppdal) var på 1,3 millioner kr. Kr 350.000 dekkes over driftstilskuddet fra DN, og de resterende 950.000 dekkes gjennom lokal innsats. Hvert senter mottar 70.000 kr fra iNasjonalparker som betaling for informasjonstjenesten i forbindelse med oppgaven som nasjonalparksenter.

2.5 Ambisiøse mål

I følge iNasjonalparker har man forholdt seg til forprosjektet som styringsdokument. Ambisjonene har gradvis utviklet seg mot et mer helhetlig konsept med vekt på bærekraftig turisme. Grunnet en større politisk oppmerksomhet mot muligheter og problemstillinger i nasjonalparkenes randsoner, ønsker iNasjonalparker å utvide sin virksomhet også til å omfatte områder som grenser til nasjonalparkene.

I dag er iNasjonalparkeres visjon: *”Regionen er i front på nasjonalt og internasjonalt plan i løpet av 5 år. Det desentraliserte informasjonsarbeidet er blitt en sentral faktor for å skape en bærekraftig utvikling. Publikum møtes der de er. Tiltak for barn og unge er gjennomgripende.”* Med dette ønsker man å signalisere at iNasjonalparker ønsker å bidra til å gi publikum kunnskap, motivasjon og interesse og gode opplevelser i naturområdene og i tilknytning til de kvalitetene som ligger der. En rekke tiltak er planlagt for å følge opp denne visjonen:

- Et pedagogisk og formidlingsmessig løft, for eksempel i form av et undervisningstilbud rettet mot både barn og voksne, mange familiearrangementer og oppbygging av ytterligere 4-5 mindre sentre.
- Bruk av ny teknologi for å aktivisere publikum, for å informere reiselivsbedrifter og en vesentlig styrket satsing på internett.
- Nye opplevelsestilbud – ny næring, inkludert et opplæringstilbud for guider, pakking av opplevelsestilbud, informasjonstiltak utendørs mv.
- Markedsføring i form av utvikling av profileringsprodukter, etablering av program for merkevarebygging mv.
- Internasjonalt fokus med fast samarbeid med utenlandske nasjonalparker.
- Økonomi, hvor man ønsker å øke driftsbudsjettet til minst 1,9 millioner kr.

Styret for iNasjonalparker ønsker å bygge en større plattform, hvor man har ansvar for informasjon også utenfor verneområdet, dvs. i randsonene, for eksempel gjennom tilrettelegging av næringsvirksomhet. Det nevnte guidekurset (eller utdanning av nasjonalparksveiledere), som vil bli igangsatt vinteren 2006, har blitt etablert for å imøtekomme dette.

2.6 Seks enkelt sentre med forskjellig tyngdepunkt

2.6.1 Dombås – I Dovregubbens rike

Sentret på Dombås eies av Dovre næringsforening. Sentret er samlokalisert med turistkontoret og ”Dovregubbens rike – Trollpark” og lokalene ligger i Frichgården i Dombås sentrum. iNasjonalparker leier et kontorlokale til daglig leder i samme lokale.

Dette sentret tar inn noen inntekter fra de besøkende, i og med at fem kr fra hver billett solgt til trollparken går til sentret. I 2005 utgjorde dette drøyt 40.000 kr. Andre inntekter, utenom tilskudd på kr 70.000 fra iNasjonalparker, er husleieinntekt for kontoret til daglig leder samt et visst tilskudd fra Dovre kommune.

Sentret på Dombås har videre fått infrastrukturstøtte fra fylkeskommunen, men dette bortfaller i 2006. Tilskuddet fra DN har stor betydning for sentrets økonomi, og hvis dette falt ut ville man gå med underskudd.

Turistkontoret har ca 40.000 besøkende pr. år. Her befinner seg nasjonalparksinformasjonen i form av plakater om nasjonalparkene utarbeidet av iNasjonalparker sentralt og DN. Denne informasjonen er gratis tilgjengelig. Basert på inntektene fra Trollparken har man drøyt 8.300 betalende besøkere i den lokale nasjonalparksutstillingen, men man har ikke kontroll med totalt antall besøkende i Trollparken (som kan være høyere enn antall betalende).

Sentret på Dombås ønsker å fokusere på barne- og ungdomsskolen, men så langt har senteret ikke klart å tiltrekke seg de lokale skolene. Planlagte prosjekter mot skoleverket inkluderer for eksempel et årlig prosjekt for barneskolen, hvor de får ansvar for en utstilling i sentret, og hvor de for eksempel kan male vegger, sette opp ting de finner ute.

Fra sommeren 2006 planlegger senteret å arrangere en nasjonalparkshelg med tilbud om for eksempel guidede turer og aktiviteter. Liknende arrangementer gjennomføres, eller planlegges, også ved de andre besøkssentrene.

Sentret på Dombås var det første i iNasjonalpark-nettverket som ble etablert og senteret har i dag et behov for å oppdatere utstillingen. Utstillingen består bl.a. av en landskapsmodell, en moskus, en ny utstilling om Fokstumyra og temastoff om jakt og fiske. Senteret informerer også om Pilgrimsleden, som passerer gjennom Dovrefjell. Når det gjelder informasjon om nasjonalparkene bruker man de fire plansjene som er utarbeidet sentralt i iNasjonalparker, samt plansjer fra DN. Mye av materialet i utstillingen finnes på tre språk: norsk, engelsk og tysk.

For å sikre kvalitet i utstillingene bruker man primært daglig leder i iNasjonalparker og andre lokale krefter. Daglig leder av sentret er økonom, og besitter dermed selv nødvendig økonomisk og administrativ kompetanse.

Daglig leder av sentret oppgir at miljøhensyn er viktig ved daglig drift av sentret, og at man har planer om å bli miljøsertifisert. Man har bl.a. innført kildesortering og gjennomført energieffektivisering.

Sentret ønsker et tettere samarbeid med SNO lokalt, fjellstyret og Statskog. En eventuell samlokalisering av disse aktørene i Dovre, i den så kalte Nasjonalparks-tjenesten, er under utredning.

2.6.2 Kvikne – på SPOR av de som lever i fjellet

Kvikne nasjonalparksenter er lokalisert på Vollan gård på Kvikne. Dette er en gammel storgård, hvor de eldste delene skriver seg fra starten av Kvikne kobberverk i 1630. Gården har bl.a. vært prestegård. I dag er Vollan gård et museumsanlegg eid av Stiftelsen Vollan gård. Stifterne består av Kvikne Utmarksråd, Kvikne Fjellstyre og Tynset kommune. Stiftelsen overtok gården fra kommunen i 2003.

Det er selve gården som er ”hovedattraksjonen” for anlegget, men etableringen av nasjonalparksentret ble motivert ut fra at det var viktig å få et aktivt innhold i

gården, dvs. å bruke den til noe. Vollan gård består bl.a. av en gammel låve, et fjøs, en stall og et gårdskapell. Nasjonalparksentret har utstilling i underdelen av fjøset. Nasjonalparkssentret åpnet den 14. mai 2003.

Sentret har tidligere hatt en daglig leder i 40 prosent stilling, men er for tiden uten daglig leder og dermed i praksis stengt. På Vollan gård har SNO og Kvikne utmarksråd kontorer, og den lokale SNO-representanten med familie bor i dag på gården.

Vollan gård ligger ved riksvei 3 mellom Tynset og Oppdal, men man har ikke direkte adkomst fra veien, i og med at elven Orkla ligger mellom veien og sentret. Det går en gammel gangbro over elven rett ved sentret som Vollan gård ønsker å erstatte med en ny bro. Samtidig ønsker man at det blir etablert en rasteplass ved riksvei 3, slik at eventuelle besøkere kan parkere her og gå over broen til sentret, og slippe å kjøre omveien. Broen skulle i følge planene stå ferdig til sesongen 2005, men er foreløpig ikke blitt realisert. Broen vil være kostbar å realisere og stifterne er usikre på om dette vil hjelpe. Skiltingen til sentret er forholdsvis dårlig, men en utvidet skilting må godkjennes av vegvesenet. I 2004 hadde sentret omtrent 1.100 besøkere.

I forhold til nasjonalparkene er man plassert midt imellom Dovrefjell-Sunndalsfjella og Forollhogna, med fjellveger inn til begge områdene. Sentret på Kvikne er kun nasjonalparkssenter for Dovrefjell-Sunndalsfjella, men har søkt om å få status som nasjonalparkssenter for Forollhogna. Denne søknaden er imidlertid blitt avslått av Miljøverndepartementet med begrunnelsen at det ikke skal etableres et nasjonalparkssenter for denne nasjonalparken..

Den økonomiske situasjonen ved senteret oppgis å være prekær. Foruten driftstilskuddet fra iNasjonalparker/DN på 70.000 kr, tar senteret inn 10-15.000 kr i form av dugnadsinnsats, samt leieinntekter fra Kvikne utmarksråd og SNO. Det sistnevnte gjør at driften fortsatt bærer seg. Tilskuddet fra iNasjonalparker/DN muliggjør åpning av sentret om sommeren.

Det tematiske innholdet er SPOR etter menneskelige aktiviteter fra urtid til nåtid: for eksempel bruken av lokalt klebersteinbrudd, oldtidsfunn, og gruvetiden. Den lokale utstillingen følger mennesket i fjellet, hvor man bruker en liten lemen til å fortelle. Man har videre bygget opp en gruvegang som skal illustrere arbeidet og tilværelsen i kobbergruvene. Informasjonen om nasjonalparkene innholder dels materiale fra iNasjonalparker og DN, i form av plakater og brosjyrer, samt noe lokalt tilpasset informasjon. Videre har man et lite auditorium med mulighet for visning av bildespill. Utstillingen ble noe forbedret i 2004. Man har nylig fått en moskus som skal stoppes ut og stilles ut sommeren 2006.

Foreløpig består brukerne av sentret mest av lokalbefolkningen og man har bl.a. etablert et godt samarbeid med skolen. Etablering og vedlikehold av gården og sentret har engasjert mye lokal dugnadsinnsats.

Blant de aktivitetene man tilbyr er en natursti, som er laget i samarbeid med skolen, og som utgår fra Vollan gård. Sentret trenger imidlertid mer aktivitet, og man har hatt mange planer på samarbeid, for eksempel med Kvikne Fjellhotell og andre reiselivsbedrifter, men foreløpig har dette ikke lyktes i noen større utstrekning. Eierne ønsker at Vollan gård og Kvikne nasjonalparkssenter blir et nav

for guidede turer. Man har arbeidet med planer om kunnskapsturisme, men foreløpig har det ikke blitt noe av dette.

I høysesongen, dvs. hele juli måned, har senteret åpent hver dag, i tillegg har man en "skuldersesong" i andre halvdel av juni pluss første halvdel av august hvor det er åpent i helgene. Ellers i året er sentret stengt.

Kompetanse hos tidligere daglig leder var god med hensyn til naturfag, informasjonsfag og økonomi/administrasjon, og senteret har også utnyttet samlokaliseringen med SNO ved behov for kompletterende kompetanse. Eventuell manglende kompetanse har blitt leid inn ved behov. Som nevnt har senteret i dag ikke noen daglig leder, og foreløpig mangler det midler til å ansette en ny.

2.6.3 Oppdal – Der veiene møtes

Oppdal kommune er ansvarlig for nasjonalparkssentret på Oppsal. De leier lokalene av et kommunalt AS, Oppdal Skysstasjon. Skysstasjonen, som også inneholder turistinformasjon og venterom for NSB, åpnet i januar 2005, mens nasjonalparkssentret åpnet i juni 2005. Grunnen til at Oppdal nasjonalparksenter ikke ble åpnet tidligere er at man vurderte mange alternative plasseringer (som for eksempel Kongsvold og det kommunale kulturhuset som er under bygging) før man landet på skysstasjonen.

Sentret er lokalisert i nærheten til flere innfallsporter til Dovrefjell-Sunndalsfjella i sør. Nærheten til knutepunkter er ivarettatt gjennom lokalisering i den tidligere skysstasjonen, dvs. ved jernbanen i Oppdal.. I dag er det et "standardskylt" fra E6 (som går rett gjennom Oppdal sentrum), samt på lokale veier. Man er samlokalisert med turistkontoret, som har tre ansatte og drifter selve sentret.

Budsjettet for 2006, som blir det første fulle driftsåret, består av driftskostnader på 237.000 kr (husleie, strøm, bemanning samt diverse) og driftsinntekter fordelt med 70.000 kr fra iNasjonalparker/DN, 7.000 kr fra billettsalg (20 kr/voksen) og 140.000 kr fra kommunens driftsbudsjett. Kommunen har så langt investert 800.000 kr i utstillingen. Kommunen har tatt på seg et ansvar for sentret, og den økonomiske situasjonen oppgis å være under kontroll så lenge kommunen følger opp. Tilskuddet fra DN utgjør en betydelig andel av driftsinntektene.

Sentret består av et åpent område, hvor informasjonen om nasjonalparkene fra iNasjonalparker og DN står, og en PC med linker til bl.a. iNasjonalparker og DNS hjemmesider, samt et utstillingsområde hvor besøkende må løse inngangsbillett. Den tematiske utstillingen i det "lukkede" området gir fordyping i ulike tema (for eksempel villrein, moskus, rovfugl, fisk, kvartærgeologi). Her finnes også et filmrom med mulighet for å vise fem filmer: 3 om natur/miljø, hvorav to er egenprodusert og en kommer fra iNasjonalparker, og 2 filmer som markedsfører Oppdal. Det finnes også en tredimensjonal film om nasjonalparken, men foreløpig har sentret ikke visningsutstyr for denne filmen.

Kommunen har foreløpig ingen konkrete planer om utskifting av utstillingen, men ønsker midler til en gradvis fornying om 3-4 år.

Den faglig kvalitet i utstillingen ble sikret gjennom innleid konsulent til å bygge opp utstillingen, hvor samme konsulent som utformet utstillingen på Kvikne ble

brukt. Kompetanse om de naturfaglige delene har kommunen delvis selv, men man har også brukt andre aktører ved behov. iNasjonalparker sentralt oppgis ikke å ha vært involvert i oppbygging av sentret.

Arbeidet for å fremme naturvennlig ferdsel og friluftsliv omfatter en planlagt steinpark utenfor sentret til sommeren i samarbeid med en lokal steinklubb, som vil gjøre dette på dugnad. Andre planer omfatter tilrettelegging av fangstgroper mv. på Kongsvold i samarbeid med de som driver gården, tilrettelegging av naturstier mv.

Sentret ønsker å gi et tilbud til lokale barnehager og -skole. Det finnes også en leirskole i Oppdal som er interessert i et tilbud. Videre har man kontakter med et lokalt firma som driver med moskusguiden, og som planlegger å starte turen med en omvisning på utstillingen.

Profilering og markedsføring av sentret er ikke ferdig ved årsskiftet 2005/2006. Sentret har imidlertid laget en side som et komplement til brosjyren om nasjonalparksentrene fra iNasjonalparker. Sentrets nettsider inneholder foreløpig lite informasjon, men man planlegger en oppdatering av disse i løpet vinteren 2006.

Hva gjelder miljøhensyn i driften så er man bygningsmessig låst i en gammel bygning, men det oppgis at man tenker miljø så langt dette er mulig. For eksempel er det installert vannbåren varme i bygningen.

Sentret har samme åpningstider som skysstasjonen, som er mandag-fredag kl 9-18, lørdag stengt, og søndag kl 12-18 hele året. Venterommet, og dermed også den åpne informasjonsdelen, er åpent kl 05-01 alle dager hele året.

Når det gjelder kompetanse, har turistsjefen informasjonskompetanse, mens kommunen har ansvaret for økonomien og administrasjonen. Den naturfaglige kompetansen finnes også i kommunen.

2.6.4 Otta – Fjellfolket - hva levde de av?

Otta nasjonalparksenter eies av Sel kommune, og det er utviklingssjefen³ i kommunen som er ansvarlig for sentret, mens den daglige driften av sentret utføres av Sel fjellstyre (dvs. at kommunen kjøper denne tjenesten av fjellstyret). Sentret ble etablert i 2001, og var opprinnelig samlokalisert med Husflidstugu i Otta sentrum. Siden august 2005 er man imidlertid lokalisert i Sel bibliotek, også det i Otta sentrum, samt at noe informasjon er plassert Otta skysstasjon. Utstillingen i biblioteket er ikke helt ferdig, men man regner med å være ferdig til sommeren 2006. Flyttingen av sentret er politisk godkjent i Sel kommune, og man har bl.a. opprettet en ½ stilling på biblioteket i forbindelse med dette. I biblioteket har også Otta bergverksenter sin utstilling.

Nærmeste innfallsporter til nasjonalparken Rondane er Mykjesæter og Høvringen.

Frem til og med 2004 er det investert nærmere 500.000 kr i sentret, hvorav knappe 150.000 kr har vært finansiert av Sel kommune, og resten, 350.000 kr, av

³ Utviklingssjefen sitter også i styret i iNasjonalparker.

iNasjonalparker/DN. Investeringsutgifter i forbindelse med flyttingen har vært på 36.000 kr, pluss utvidelse av arealet i biblioteket for knappe 140.000 kr. Normale driftsutgifter for sentret er på 70.000 kr, dvs. tilsvarende det tilskudd som fås fra iNasjonalparker/DN. Gjennom avtale med biblioteket, og tidligere Husflidstugu, hvor disse ansvarer for å holde sentret åpent, har man ikke personalkostnader annet enn under sommertid, og da i form av sommerjobb til ungdom. Man tar ikke betalt av de besøkende, dette er basert på en prinsipiell vurdering, men man har noen inntekter fra salg av produkter på biblioteket og skysstasjonen.

Sentrets målgrupper er barn, unge, turister, hyttefolk⁴ og fastboende. Sentret tar også imot grupper ved behov. I 2004 hadde man 6.500 besøkende.

Det tematiske innholdet er "Fjellfolket – hva levde de av", og utstillingen viser eksempler på jaktmetoder, sæterlivet, måsataking (dvs. høsting av mose) og de "underjordiske". Sentret eier også en utstoppet rein som man ønsker å stille ut i et eventuelt nytt overbygg ved inngangen til biblioteket.

Sentret har utarbeidet noe turkart selv, ellers bruker man brosjyren og plakaten fra iNasjonalparker. Biblioteket har plassert litteratur om lokal historie og natur slik at det grenser mot det området hvor sentret er plassert.

Sentret leier inn konsulenthjelp ved fornying av utstillingsmateriale og andre behov. De bruker for eksempel fjellstyret, iNasjonalparker sentralt samt andre ressurspersoner ved behov. Tidligere samarbeidet de med SNO lokalt, men ikke etter at SNO fikk nytt kontorsted på Dovre.

Arbeidet for å fremme naturvennlig ferdsel og friluftsliv omfatter egenprodusert kart med turforslag. Videre er sti- og skiløypeplan for Sel kommune under utarbeiding i forbindelse med en kommunedelplan som skal komme etter nyttår.

Sentret har åpent mandag til lørdag hele året, og har kveldsåpent to dager pr. uke.

2.6.5 Folldal – Fra gruve til nasjonalpark

Folldal gruver, hvor Folldal nasjonalparksenter er lokalisert ligger rett øst for Rondane nasjonalpark, ved Folldal Sentrum. Her krysser riksvei 29 med riksvei 27, hvor den sistnevnte vil få status som nasjonal turistvei. Nasjonalparksentret er samlokalisert med Folldal gruvemuseum, og det finnes en kafeteria på området, med mulighet for overnatting.

Stiftelsen Folldal gruver, som eier sentret, ble etablert 1988, og gruvemuseet åpnet et par år etter dette. Nasjonalparksentret ble etablert i 2001. Stiftelsen eies av Folldal kommune. Stiftelsens oppgave er å sørge for varig vern av anlegg, bygninger og utstyr fra gruvedrifta. Hele anlegget består av omlag 70 bygg som står i forbindelse med det gamle gruvemiljøet.

Sentret er bygget opp med tilskudd fra kommunen og fylkesmannen. Tilskuddet på 70.000 kr er nok for å betale husleien, men dekker ikke driftsutgiftene. Sentret har ca 7.000 besøkende, mens hele anlegget har ca 10-12.000 besøkende pr. år

⁴ Det finnes omtrent 2000 hytter i Sel kommune.

(dette tallet inkluderer besøk i forbindelse med møter, overnatting, og selskaper). Daglig leder av stiftelsen oppgir at nasjonalparkssentret utgjør omtrent 1/3 av den samlede virksomheten ved gruen.

Det faste tematisk innholdet for anlegget er gruehistorien, mens temaene på sentret varierer, og man har for eksempel informasjon om rovdyrene (jerv, ørn), jakt, fiske, mose/lav, og geologi. Landskapsformasjonen og berggrunnsgeologien er viktige temaer i sentret.

Informasjonen rettet mot naturvern og nasjonalparken består av plansjene fra iNasjonalparker og DN, samt bilder (nye og gamle) fra parken. Videre har man noe utstoppet småvilt. Det meste av informasjonen er lokalt laget eller tilpasset. Utstillingen fornyes/endres ved behov og når det er økonomisk evne til dette.

Den faglige kvaliteten i utstillingen sikres gjennom bruk av egen kompetanse, eventuelt komplettert med bruk av styreleder i iNasjonalparker (geologi) og daglig leder i iNasjonalparker (naturfaglig). Når det gjelder kompetansen i driften for øvrig kompletteres denne ved behov med innleid hjelp.

Blant de aktiviteter som tilbys er et spørreskjema som kan løses underveis når man går gjennom anlegget. Det finnes også en stor kikkert i et av gruvetårnene, hvor man ser rett ut i Rondane.

Miljøhensyn generelt tas bl.a. gjennom at man har installert vannbåren varme i gulvene, tilrettelagt for funksjonshemmede, og at man bruker miljøvennlig papir. Kafeen, som drives av private aktører utenfor stiftelsen, serverer lokal mat.

Åpningstidene er fra St. Hans til skolestart i august fra 10:30 til 18/19 alle dager, ellers på bestilling. Sentret vurderer å utvide åpningstidene i skuldersesongen, dvs. 1/6-30/9, i form av kortere dager.

Stiftelsen er med i næringsforeningen lokalt og i Hedmark reiseliv (som markedsfører fylket utad). Sentret samarbeider også med lokale bedrifter, for eksempel bedrifter som tilbyr fjellklatring, rafting, ridning mv.

2.6.6 Sunndal/Gjøra – Fra isbre til kulturlandskap

Sunndal nasjonalparksenter er lokalisert på Gjøra, Sagtrøen bygdetun, ca en km fra riksvei 70. Sentret drives som et aksjeselskap, Sunndal nasjonalparksenter AS. Selskapet ble etablert i mars 2002 med formål å utvikle og drive Sunndal Nasjonalparksenter, videre forestår og deltar man i utvikling, markedsføring og salg av informasjonstjenester og opplevelsesprodukter for Dovrefjell-Sunndalsfjella nasjonalpark generelt og Grøvuområdet spesielt. Stiftelsen Sagtrøa eier bygningene, og Sunndal nasjonalparksenter as leier utstillingslokalet vederlagsfritt i 20 år mot vedlikehold av bygningene mv.⁵

⁵ Informanten for Sunndal nasjonalparksenter er primært Gunn Signe Aarnes, som er bosatt på Sagtrøen og som har vikariert som daglig leder i perioder, men som for øvrig ikke har noen formell tilknytning til sentret.

Sentret har en daglig leder i 50 prosent stilling. Sentret har skiftet leder ofte; siste leder ble tilsatt august 2005, men slutter allerede ved årsskiftet 2005/2006, ny leder er imidlertid tilsatt fra januar 2006.

Sentret ligger på veien inn til nasjonalparken, i 5 kms nærhet til Åmotan verneområder. Sårbare naturområder er ikke noe problem, ikke minst grunnet liten trafikk til sentret. Skiltingen til sentret er dårlig, og noen karakteriserer det som "verdens mest bortgjemte informasjonssted". På sentret oppgir man at problemet med skilting ligger hos vegvesenet, som ikke godkjenner en bedre skilting. Nåværende skilt er for lite, folk forstår ikke at det viser til et senter, men tror at det er en generell skilting til nasjonalparken.

Driftsinntektene består av 70.000 kr fra iNasjonalparker/DN pluss 70.000 kr pr. år fra kommunen for perioden 2004-2006. Ellers prøver sentret å finne andre midler, i form av prosjektsøknader for å dekke opp arbeidstiden for daglig leder, men disse midlene kan ikke brukes på drift. Grunnet gammel bygningsmasse har sentret bl.a. høye utgifter til strøm. Sentret tar inngangsbillett til utstillingen, men ikke den generelle nasjonalparksinformasjonen. Billettprisen er 50 kr/voksen, 30 kr/barn, ungdom, student, 100 kr/familie, men grunnet få besøkende (ca. 1000 pr. år) gir dette lite inntekter. Den økonomiske situasjonen er ikke god, men sentret har klart å være oppegående i tre år. Tilskuddet fra DN oppgis å være vesentlig for driften.

Det tematiske innholdet er vann, bl.a. grunnet nærheten til Åmotan canyon. Det meste av informasjonen i den generelle utstillingen kommer fra iNasjonalparker sentralt, i tillegg har man noen brosjyrer fra lokale aktører. Den temabaserte utstillingen har sentret satt sammen selv, men med bistand fra en innleid kunststudent. Økonomien begrenser mulighetene for fornying/endringer i utstillingen. Et eksempel på forandringer var et lån av fugler fra zoologisk museum i Oslo sommeren 2005. Til våren 2006 vil en lokal kunstner innrede et rom om sunndalske bobber (dvs. troll), dette arbeidet skal være ferdig i mai 2006.

Målgruppene for sentret har variert etter hvem som har vært daglig leder, og dette har derfor gått litt i "rykk og napp". Generelt så ønsker man å engasjere skoler, barnehager, grupper mv. De har etablert en fast rutine med en videregående skole, som besøker sentret en gang pr. år. En lokal barnehage kommer for å bake potetkaker. Videre arrangeres faste temakvelder hver måned fra april til november. Dette har blitt et populært tilbud, som er godt innarbeidet i lokalmiljøet, men også med besøkende fra Oppdal, Sunndalsøra m.fl. Andre aktiviteter inkluderer Nasjonalparkdager i samarbeid med SNO, som avholdes 1. helg i september. Denne helgen bedrives serveringsvirksomhet i større skala, av en lokal reiselivsbedrift, på gården, og på frivillig basis arrangerer et lokalt klatremiljø uteaktivitet ved Åmotan.

Sunndal nasjonalparksenter AS oppgis å ha et nært og godt samarbeid med kommunene, turistforeningen og lokalbefolkningen. Sentret har en strategi om å være aktive mot lokalbefolkningen. Det pågår et arbeid med å tilrettelegge Åmotan elvemøte med stier, bruer, toaletter, avfallshåndtering – dette arbeidet finansieres av SNO, DN m.fl.

Arbeidet for å fremme naturvennlig ferdsel og friluftsliv inkluderer forsøk med guidede turer og soppturer. Foreløpig har sentret ikke har gått ut offensivt med

denne type aktiviteter, men man ønsker å påta seg mer arbeid innenfor dette området. De fleste utenlandske besøkene kommer fra Nederland, og disse vil helst gå for seg selv. Etterspørsel etter tilrettelagte ruter og/eller guider er dermed begrenset. Sentret har forholdsvis dårlig tilgang til kart, og oppgir at man kun har et fra Kristiansund/Nord-Møre turistforening. Man tegner imidlertid selv opp kart for interesserte. Sentret har tidligere ikke hatt tilgang til internett, men bredbånd er nå blitt installert.

Ny daglig leder har kompetanse innen naturfag og friluftsliv, og vår informant er adjunkt i biologi. Sentret har dermed god tilgang til relevant kompetanse, og eventuelt manglende kompetanse leies/lånes⁶ inn ved behov, for eksempel ved temakvelder.

Sentret har meget begrensede åpningstider: sommersesongen strekker seg fra 20/6 til 6/9, og da er det åpent onsdag, fredag, lørdag og søndag kl 11-17. Øvrige året åpnes sentret på forespørsel.

2.7 Hvem informerer om hva?

Det er mange aktører som arbeider med informasjon om nasjonalparkene i området: kommunene, fylkeskommunene og fylkesmennene, Dovrefjellrådet, SNO og iNasjonalparker. Dette oppleves av mange som et problem, og det finnes en usikkerhet om hvem som gjør, eller skal gjøre, hva.

De ulike aktørene skal i utgangspunktet informere på ulike nivåer, men det blir fort skjæringsfelter og også overlap. Dovrefjellrådet skal informere om sine vedtak, forvaltning osv., SNO skal primært informere ute i feltet, og iNasjonalparker skal ha ansvaret for informasjonen i sentrene. Alle aktører handler på vegne av samme "bestiller": DN, som er oppdragsgiver for alle organisasjoner, fylkesmann, SNO, Dovrefjellrådet og iNasjonalparker.

I "Policy og retningslinjer for miljøforvaltningens samarbeid med nasjonalpark-sentre" trekkes ansvarsfordelingen mellom de ulike aktører som driver med informasjon om nasjonalparkene opp.⁷ Forvaltningsmyndigheten er ansvarlig for informasjonsarbeid og -strategi for hvert enkelt område, for gjennomføring av informasjonstiltak, for å melde inn behov for midler til slike tiltak og for å samarbeide med nasjonalparksentrene om informasjonsaktiviteter.

Dovrefjellrådet – ansvar for lokal forvaltning av nasjonalparken

Dovrefjellrådet er et femårig pilotprosjekt som Miljøverndepartementet har i gang satt for å prøve ut lokal forvaltning av verneområder. Forvaltningsansvaret for Dovrefjellområdet ble overført til de 8 berørte kommunene⁸ 1. juli 2003. Siden da har Dovrefjellrådet hatt forvaltningsansvar for nasjonalparken, mens kommunene har ansvar for landskapsvernområdene. Dovrefjellrådet er organisert som et interkommunalt selskap hvor de 8 kommunene står som eiere, og i tillegg deltar

⁶ Primært i form av dugnadsinnsats.

⁷ DN rapport 2005-1.

⁸ Dovre, Lesja, Nesset, Folldal, Oppdal, Rauma, Sunndal og Tynset.

fire fylkeskommuner (Hedmark, Oppland, Sør-Trøndelag og Møre og Romsdal). Dovrefjellrådet skal bl.a. sikre en langsiktig og helhetlig forvaltning i området og koordinere forvaltningen. Rådets hovedfokus ligger på koblingen mellom bruk og vern av nasjonalparkene.

Som forvaltningsmyndighet har Dovrefjellrådet et overordnet ansvar for informasjon om/i og tilrettelegging av det vernede området. I forslaget til forvaltningsplan står det imidlertid at de konkrete informasjonsoppgavene kan utføres av andre aktører, som iNasjonalparker, SNO og fjellstyrene. Ifølge forvaltningsplanen skal Dovrefjellrådet utarbeide en helhetlig informasjonsstrategi for Dovrefjellområdet, inkludert en rolleavklaring mellom de ulike aktørene. Dette arbeidet, som det er søkt midler om for å gjennomføre i 2006, vil gjøres i samarbeid med SNO og iNasjonalparker.

Statens naturoppsyn (SNO) – lovoppsyn, veiledning, dokumentasjon og informasjon

Statens naturoppsyn, SNO, ble etablert i 1996, i forbindelse med at lov om statlig naturoppsyn ble vedtatt. Loven gir SNO oppsynsmyndighet og ansvar for kontroll med overholdelse av friluftsløven, naturvernloven, motorferdselsloven, kulturminneloven, viltloven, lakse- og innlandsfiskeføloven og deler av forurensningsloven i hele landet, både på offentlig og privat grunn.

SNO skal drive veiledning og *informasjon*, samtidig som det kan drive skjøtsel, registrering og dokumentasjon. SNO har som formål å ivareta nasjonale miljøverdier og forebygge miljøkriminalitet. SNO består av en sentral administrasjon i Trondheim, og 37 lokalkontorer spredt utover landet.

SNO er organisert som en egen "tilsynsgren" i DN, med egen direktør ansatt direkte av Miljøverndepartementet. Oppsynet har et eget budsjettkapittel i statsbudsjettet, post 1426. SNO kan ikke fatte forvaltningsvedtak, men kun formidle og fordele midler.

SNO ble evaluert våren 2005 og denne evalueringen var stort sett positiv: SNO har bidratt til økt oppmerksomhet om nasjonale natur- og miljøverdier og gitt et mer effektivt og profesjonelt oppsyn sammenlignet med tidligere ordninger.⁹ I evalueringsrapporten pekes det imidlertid på noen konflikter mellom fremfor alt fjellstyrer og SNO lokalt. I området Rondane og Dovrefjell-Sunndalsfjella har konflikten mellom SNO fjellstyrene vært spesielt tilspisset, noe som bekreftes av flere av våre informanter.

2.8 Utfordringer – fra oppbygging til drift

iNasjonalparker kan sies å ha vært gjennom en investerings- og oppbyggingsfase frem til midten av 2005, da det siste av de seks sentrene ble etablert. Organisasjonen er nå over i en "ren" driftssituasjon, og står overfor en rekke mer eller mindre store utfordringer. Disse utfordringene kan deles opp i økonomien, eierstrukturen, antall sentere/besøkende, rolleforståelse og samarbeid med andre aktører. Her skal vi kun meget kort beskrive disse utfordringene, men vi vil

⁹ Falleth, E.I. og I-L. Saglie (2005): Evaluering av Statens naturoppsyn, NIBR rapport 2005:5.

komme tilbake til disse i følgende kapitler, og ikke minst i den totale vurderingen av iNasjonalparker i kapittel 6.

Økonomi: Beskrivelsen av både stiftelsen sentralt og de enkelte sentrene viser at den økonomiske situasjonen er bekymringsfull. Flere av sentrene sliter økonomisk, og iNasjonalparker sentralt har brukt en god del av etableringsmidlene til daglig drift. Både fra iNasjonalparker og de enkelte sentrene blir det uttrykt en viss bekymring for at den økonomiske situasjonen skal gå utover engasjementet i styret og blant de ansatte, og at man bruker opp krefter/goodwill hos de lokale aktørene som utfører mye arbeid i tilknytning til sentrene på dugnad. For iNasjonalparker sentralt er det å sikre en akseptabel basisfinansiering for virksomheten vesentlig, dette ikke minst for å unngå at for mye tid går til å søke om prosjektfinansiering mv..

Antall senter er en utfordring som henger sammen med økonomien. Flere av dagens senter har en lite gunstig plassering, og dermed meget lave besøkstall. Styret i iNasjonalparker har foreløpig valgt å ikke ta opp antall senter eller eventuell relokalisering av enkelte sentre til diskusjon, men denne diskusjonen vil etter hvert trenge seg på. Nettverket diskuterer imidlertid hvorvidt sentrene bør deles opp i to typer, henholdsvis by- og utmarkssenter, og at det kan være nødvendig å differensiere innhold, omfang og ambisjoner mellom disse gruppene.

Stiftelsesstrukturen med mange stiftere og rettighetshavere er en utfordring, hvilket blant annet viser seg i at det har vært vanskelig å få tak i engasjerte styremedlemmer, og at det har vært et representantskapsmøte som ikke har vært vedtaksdyktig. Flere av stifterne deltar kun på representantskapsmøtet og er for øvrig ikke engasjert eller opptatt av stiftelsen. Et lite engasjert representantskap kan føre til at styret får for "stor makt". Flere av de som er blitt intervjuet oppgir at et annet problem med dagens struktur er at de enkelte sentrene kun har liten eller ingen formell innflytelse på stiftelsen. Samtidig er det flere av styremedlemmene som sitter med flere "hatter", dvs. at de både representerer en eier av stiftelsen og et nasjonalparksenter. Flere hatter er også et generelt problem i stiftelsesstrukturen hvor det ikke kan utelukkes at de stiftere som også har forvaltningsansvar for verneområder kan havne i en lite heldig konkurransesituasjon med stiftelsen. Dette kan oppstå hvis en kommune velger å utføre en informasjonsoppgave selv, som i prinsippet kunne ha blitt tilbudt iNasjonalparker, eller hvis kommunen gir oppdraget til iNasjonalparker uten konkurranse.

Rolleforståelsen: Som pekt på ovenfor er det mange aktører som er ansvarlige og/eller driver med informasjon, og for iNasjonalparker vil det være vesentlig å finne sin rolle blant alle forvaltningsorganer. Formelt sett er iNasjonalparker en selvstendig enhet som kan drive med de aktiviteter stiftelsen selv ønsker, gitt at noen er villig til å betale for dette. Samtidig er det viktig at iNasjonalparker har en forståelse for at de er en del av et større system. Mange av de områder som iNasjonalparker opererer innenfor er forvaltningsmessig regulert, hvor det ikke er mulig med en "fri etablering" av virksomhet. Behovet for rolleavklaring følger også av at DN er oppdragsgiver for og/eller delfinansierer alle aktørene.

Samarbeid med andre sentrale og tilgrensende aktører er en utfordring som henger nært sammen med rolleforståelsen.

3 Er autorisasjonskravene oppfylt?

Lokaliseringen nær inngangen til nasjonalparken?

Senteret skal lokaliseres nær en viktig innfallsport til nasjonalparken og/eller nær aktuelle trafikkårer/knutepunkt for ferdsel til nasjonalparken. Senteret skal ikke lokaliseres i spesielt sårbare naturområder. Senteret kan gjerne samlokaliseres med annen lokal virksomhet, museum, forvaltningsapparat eller lignende.”

Lokaliseringen av de seks sentrene i iNasjonalparker er svært varierende, og bærer for noen sentre preg av at man har hatt et lokale ”til overs” som man har ønsket å bruke til noe. Å være et nasjonalparksenter har dermed ikke vært det primære. Det var også et selvstendig mål ved opprettelsen at det ikke skulle investeres i nybygg, som isolert sett kunne ha blitt lokalisert på mer egnede steder. Tre av sentrene, de såkalte bysentrene Otta, Dombås og Oppdal, ligger forholdsvis sentralt og har så langt brukbare besøkstall. De resterende tre, de så kalte utmarkssentrene Folldal, Kvikne og Sunndal, ligger mindre sentralt og spesielt de to sistnevnte er lite heldig plassert i forhold til å nå flest mulig besøkende.

I forhold til lokalisering ved, eller i nærhet til, innfallsporter til nasjonalparkene er utmarkssentrene best, men også de andre sentrene har en brukbar plassering. Ingen av sentrene ligger i spesielt sårbare naturområder.

Samlokalisering brukes for alle sentrene unntatt Sunndal, og dette har vært en viktig forutsetning for økonomien for de fleste sentrene – enten i form av leieinntekter, reduserte kostnader eller økte besøkstall.

Generelt kan man si at lokaliseringen har vært mer eller mindre gitt for iNasjonalparker. Lokaliseringen var også kjent for DN når autorisasjonen ble gitt, slik at så lenge ikke noe av sentrene er blitt relokalisert kan autorisasjonsvilkårene antas å være oppfylt på dette punktet. Et motargument kan imidlertid være at man ved etablering av enkelte av sentrene hadde urealistiske anslag på besøkstallene, slik at grunnlaget for autorisasjonen på dette punktet ikke var korrekt.

Realistisk finansiering?

”Finansiering av framtidig drift skal være avklart, og beregningen av egne inntekter og andre finansieringskilder skal være realistisk og begrunnet.”

Som pekt på i kapittel 2 er økonomien til stiftelsen og de enkelte sentrene en stor utfordring, og det kan stille spørsmål ved om den økonomiske bæreevnen over tid.

Stiftelsen og de enkelte sentrene har klart å utløse betydelige lokale midler til oppbygging av sentrene, men hvorvidt dette vil vedvære ved ordinær drift er høyst usikkert. Noen senter har fått driftstilskudd fra kommunen for et gitt antall år, men om de enkelte kommunene vil velge å videreføre disse midlene kan vi ikke uttale oss om.

Det kan selvsagt diskuteres hvorvidt tilskuddet fra DN er høyt nok for å dekke de kostnadene som nasjonalparkssenterdelen av virksomheten genererer. Det kan være et spørsmål om mismatch mellom tilbud og etterspørsel av informasjonstjenestene, hvor den som etterspør, dvs. DN/Miljøverndepartementet, har urealistiske forventninger til hva man kan få for det beløp som tilbys eller hvor den som tilbyr gir mer enn hva som dekkes av beløpet. iNasjonalparker har aldri blitt lovet mer enn driftsstøtte for to nasjonalparker, og organisasjonen har hatt god tid til å tilpasse tilbudet til det nivået.

Driftsstøtten fra DN er viktig for driften av iNasjonalparker sentralt og de enkelte sentrene, men er ikke tilstrekkelig stor til å drive sentrene. Man er derfor nødt til å ha andre inntekter ved siden av. Så langt har man kun i begrenset grad klart å etablere andre faste inntekter, og mye av virksomheten er derfor preget av "fra hånd til munn" i form av prosjektmidler som er begrensede i tid.

Autorisasjonsvilkåret kan imidlertid sies å være oppfylt så langt i og med at man faktisk har klart å opprettholde driften av stiftelsen og de enkelte sentrene.

Avklarte mål og målgrupper?

"Mål og målgrupper for senterets virksomhet skal være avklart."

Ifølge iNasjonalparker har man forhold seg til målene og målgruppene som ble lagt til grunn i forprosjektet før etableringen av iN, hvor det overgripende målet er å gi informasjon om nasjonalparkene og ha lokale tema. Samtidig har man etter hvert utvidet målene, se kapittel 2.

Det har i flere intervjuer blitt uttrykt at iNasjonalparkers mål oppleves å være for ambisiøse, blant annet at iNasjonalparker ønsker å bedrive informasjon om nasjonalparker både nasjonalt og internasjonalt. Samtidig uttrykker flere av de "eksterne" aktørene at de ikke helt vet hva som egentlig er iNasjonalparkers mål. Det er også gitt uttrykk for at iNasjonalparker har en lite heldig slagside mot geologi, som kan være med å trekke ressursene fra annet informasjonsarbeid.

Målgruppene for virksomheten er forholdsvis bred definert, men vedtektene trekker spesielt frem lokalbefolkningen og det lokale skoleverket. Samtlige sentre har klart å "mobilisere" lokalbefolkningen om dog i litt varierende utstrekning. Når det gjelder skoleverket har ikke alle sentrene så langt lyktes med å etablere et samarbeid med skolene. De sentrene som har lyktes best med dette er Kvikne og Sunndal, mens øvrige oppgir at de har et mer begrenset samarbeid og/eller har planer om å etablere et bredere samarbeid.

Autorisasjonskravene spesifiserer ikke hvilke mål og målgrupper et senter bør ha, bare at disse skal være avklart. I iNasjonalparkers vedtekter fremkommer mål og målgrupper nokså klart og dermed kan kravene sies å være oppfylt. Det kan imidlertid være et problem at målene etter hvert har blitt noe utvidet, hvis de utvidede målene kan komme i konflikt med oppgaven som et autorisert nasjonal-

arksenter. På papiret er det ikke noen åpenbar konflikt mellom de utvidede ambisjonene/målene og oppgaven som nasjonalarksenter, men samtidig oppfattes dette av noen som en mulig, eller til og med reell, konflikt.

Målgruppene er klart, om enn bredt, definert i vedtektene, men hvorvidt man har klart å treffe disse varierer mellom sentrene. Noen sentre oppgir at man fortsatt er i en "søkefase" når det gjelder hvilke målgrupper de skal satse mest på. Vi har imidlertid ikke grunnlag for å si at man ikke oppfyller kravene i autorisasjonen på dette punktet.

Lokalt innhold og aktivitet?

"Senteret skal ha et tematisk innhold med særegen lokal profil basert på nasjonalparkens naturgrunnlag og verneverdier."

Sentrene har ulike lokale profiler, som er utarbeidet av styret i iNasjonalparker sammen med vertskommunene. De seks profilene er: "I Dovregubbens rike", "Fjellfolket - hva levde de av?", "Fra isbre til kulturlandskap", "Fra gruve til nasjonalpark", "På SPOR av de som lever i fjellet" og "Der veiene møtes". Disse profilene tar utgangspunkt i naturgitte og kulturelle forhold i tilknytning til hvert enkelt senter. Når vi ser nærmere på de enkelte sentrene så er det imidlertid mye av de samme temaene som går igjen på flere senter, som for eksempel moskus, villrein og jakt- og fangstmetoder.

På dette punktet har iNasjonalparker oppfylt autorisasjonsvilkårene.

Informerer om naturvern og nasjonalparken?

"Senteret skal formidle informasjon om naturvern generelt og nasjonalparkens verdier spesielt, i tråd med et helhetlig miljøvernperspektiv."

iNasjonalparker sentralt har produsert fem fellesplakater, i to generasjoner, som brukes ved sentrene. Disse plakatene har følgende overskrifter: Bruk naturen, Verneinteresser, Nasjonalarksentrene, Aktivitetsområder og Opplevelser. Videre er det sentralt produsert fire filmer som vises på enkelte av sentrene: "Gamle og nye spor i fjellet", "Fokstumyra", "Dovre-fjell og Rondane" og flyving i digitalt terreng, hvor den sistnevnte skal testes ut på sentret i Oppdal.

For øvrig brukes de plakatene som DN har produsert om Norges nasjonalparker.

Det generelle inntrykket er at iNasjonalparker ligger på en minimumslinje hva gjelder informasjon om naturvern generelt og nasjonalparkens verdier spesielt. Ingen av de enkelte sentrene synes å vektlegge dette. Vi oppfatter at de er mer opptatt av de lokale utstillingene. Plakatene fra iNasjonalparker sentralt er holdt på et nokså overordnet nivå, og gir lite detaljert informasjon om nasjonalparkene.

Sentralt har organisasjonen bygget opp en ambisiøs hjemmeside, se www.nasjonalparker.org. Foreløpig inneholder denne siden meget begrenset med informasjon om selve nasjonalparkene og naturvern generelt, og kun i form av linker til DN's brosjyrer om de enkelte nasjonalparkene.

Fremmer naturvennlig friluftsliv?

”Senteret skal fremme naturvennlig ferdsel/friluftsliv.”

Noen av sentrene har tilbud om aktiviteter i tilknytning til nasjonalparken, eventuelt i samarbeid med eksterne aktører. Andre har planer om slike aktiviteter, men har foreløpig ikke realisert disse.

Det finnes ikke noen sentralt utarbeidede turkart, men enkelte av sentrene har enten utarbeidet egne kart, bruker andres kart eller tegner selv opp kart for interesserte. Samtidig har iNasjonalparker planer om nettbaserte interaktive kart over områdene, men de kartene som ligger på hjemmesiden mangler fortsatt en god del informasjon.

iNasjonalparker sentralt vil arrangere et kurs for nasjonalparkveiledere fra våren 2006, hvor hensikten er å få en gruppe ”autoriserte” guider til bruk i nasjonalparkene. Hvorvidt dette er en oppgave som en aktør som iNasjonalparker bør drive med kan imidlertid diskuteres.

Allsidig og variert informasjonstilbud?

”Informasjonstilbudet skal være preget av allsidighet og variasjon. Senterets informasjonsprodukter skal ha solid faglig kvalitet og omfatte populariserte framstillinger og fordypningstema. Det skal foregå produktutvikling og fornyelse over tid.”

Alle sentrene er ikke besøkt i forbindelse med evalueringen, slik at vi ikke kan uttale oss om standarden på samtlige utstillinger.¹⁰ Kvaliteten på de utstillingene som er besøkt varierer veldig. Sentret på Otta er meget enkelt, og informasjonen om nasjonalparken og naturvern (dvs. de felles plakatene fra iNasjonalparker og DN) er nærmest gjemt vekk. Dette kan være en midlertidig situasjon grunnet at flyttingen av sentret til Otta bibliotek ikke var helt gjennomført desember 2005. Sentret på Dombås bærer preg av å være det eldste og har behov for opprustning. Nasjonalparksdelen på Kvikne er enkel og funksjonell med noen interaktive elementer, mens den lokale utstillingen er av forholdsvis høy kvalitet. Den åpne delen av Oppdal nasjonalparksenter er også enkel og funksjonell, og den lokale utstillingen holder også her høy kvalitet.

Flere av sentrene oppgir at de har brukt innleid konsulent for å sikre de informasjons- og formidlingsfaglige aspektene, mens de selv, eventuelt med bistand fra daglig leder i iNasjonalparker, har sikret de mer natur- og kulturfaglige kvalitetene.

Sentrene fornyer utstillingene gitt at økonomien tillater dette, men med en stram økonomi sier det seg selv at det er begrenset hvor ofte dette kan gjøres. iNasjonalparker sentralt legger opp til å etablere en vandreutstilling som skal gå mellom sentrene fra sommeren 2006.

¹⁰ De utstillinger som er besøkt i denne evalueringen er Otta og Oppdal, mens Dombås og Kvikne ble besøkt i forbindelse med evalueringen av samtlige nasjonalparker i 2004 (ECON rapport 2004-038, Evaluering av nasjonalparksentrene).

Når det gjelder hjemmesiden så har iNasjonalt parker ikke kommet langt i forhold til de mål og ambisjoner man har hatt for denne siden. Siden er ikke fullt oppdatert, og ikke god nok fra et informasjonsfaglig perspektiv. Flere av linkene på siden inneholder ingen eller svært begrenset informasjon. Et eksempel på den begrensede informasjonsmengden er at man får mer informasjon om nasjonalparken Dovrefjell-Sunndalsfjella ved omtalen av Sunndal nasjonalparksenter på siden www.sunndal.com enn hva man finner på www.nasjonaltparker.org (det ligger i og for seg en link til sunndal.com på siden, men denne informasjonen burde ha ligget direkte på iNasjonalt parkers hjemmeside). Videre er det vanskelig å finne ut hvilke regler som gjelder i de ulike verneområdene og hva du kan og ikke kan gjøre.

Når det gjelder innhold og aktiviteter, vil vi si at iNasjonalt parker samlet sett så vidt har klart å oppfylle autorisasjonsvilkårene. Enkelte deler og sentre, har her kommet forholdsvis langt, mens andre deler og sentre, fortsatt mangler en god del for at måloppnåelsen skal anses som tilfredsstillende.

Organisasjonen har meget begrensede ressurser og det er selvsagt en viktig forklaring til at det er en del mangler i måloppnåelsen på dette området. Det er imidlertid blitt pekt på at organisasjonen sentralt har brukt mye ressurser på å utvikle IT-baserte kartløsninger som kan ha gått på bekostning av mer målrettet og enklere informasjon. Spesielt ettersom de IT-baserte løsningene, både hva gjelder kart og hjemmesiden mer generelt, foreløpig ikke kan sies å ha en tilfredsstillende kvalitet.

En total miljøprofil?

”Senteret bør så langt som mulig ha en total miljøprofil”

Miljøhensyn på de enkelte sentrene er nedfelt i samarbeidsavtalen med iNasjonalt parker. Det er generelt et høyt fokus på miljø i den daglige driften. Samtidig er de enkelte sentrene bundet til eksisterende, og ofte gammel, bygningsmasse, som spesielt begrenser mulighetene til energieffektivisering. Vårt inntrykk er imidlertid at organisasjonen her godt og vel oppfyller autorisasjonsvilkårene.

Allsidig kompetanse?

”Blant ansatte/driftsansvarlige bør det være personell med naturfaglig, informasjonsfaglig og økonomisk-administrativ kompetanse.”

De er få ansatte i systemet slik at det er visse gitte begrensninger i kompetansebredden. Samtidig er organisasjonen flink til å utnytte kompletterende kompetanse mellom de ulike sentrene og i styret. Videre leies det inn annen kompetanse ved behov. Vi kan derfor konkludere med at organisasjonen har oppfylt dette autorisasjonskravet.

Tilfredsstillende åpningstid i høysesongen?

”Åpningstiden bør være på min. 6 timer hver dag i høysesongen.”

Åpningstidene varierer mellom sentrene, og bysentrene Dombås, Otta og Oppdal har et mer enn tilfredsstillende tilbud. Kvikne og Folldal har åpent hver dag i høysesongen, men spesielt Kvikne har en meget kort høysesong: kun juli måned.

Sunndal har kun åpent fire dager pr. uke i høysesongen, og for øvrig på forespørsel.

Autorisasjonskravene er dermed tilfredsstilt for alle sentre med unntak av Sunndal. For iNasjonalparker sett under ett konkluderer vi med at autorisasjonskravet om åpningstider er oppfylt.

Er det utviklet samarbeidsmodeller?

”Der det er flere sentre ved en nasjonalpark, bør det utvikles samarbeidsmodeller.”

Konseptet er bygget opp omkring et utstrakt samarbeid mellom sentrene og autorisasjonsvilkåret er godt og vel oppfylt. En vurdering av dette samarbeidet følger i kapittel 5.

Ryddig og effektiv organisasjonsmodell?

”Det bør legges opp til en ryddig og effektiv styring av senteret.”

Vårt inntrykk basert på intervjuer av styremedlemmer og representantskapet er at styringen er ryddig og effektiv. Daglig leder får gjennomgående gode skussmål på dette punktet. De enkelte sentrene oppgir også at de har en ryddig og effektiv styring. Vi har følgelig ikke noen indikasjoner på at verken iNasjonalparker sentralt og de enkelte sentrene ikke drives i henhold til dette autorisasjonskravet.

Man kan selvsagt diskutere om organisasjonsmodellen er hensiktsmessig, ikke minst den spredte eierskapsformen, og dette er et tema som blir grundigere drøftet i kapittel 5.

Generelt inntrykk – iNasjonalparker arbeider i tråd med autorisasjonsvilkårene

Den overordnede vurderingen er at iNasjonalparker arbeider i samsvar med de mål og oppgaver som er gitt i autorisasjonsvilkårene.

Vilkårene er imidlertid veldig generelle, og det er stort rom for tolking av de. Dette gjør det vanskelig å klart og tydelig fastslå hvorvidt man oppfyller kravene eller ikke. I de gamle autorisasjonsvilkårene er det heller ikke noen vekting av de forskjellige kravene, men ved en vurdering av helheten vil det være naturlig at noen krav vektlegges sterkere enn andre. Vi vurderer det slik at kraven knyttet til mål, målgruppe og innhold er de mest sentrale, ettersom disse sier noe om hvorvidt sentrene faktisk klarer å formidle informasjon om nasjonalparkene.

Som nevnt vil vi si at iNasjonalparker har oppfyllet kravene organisasjonen ble autorisert under, men vi vil samtidig peke på at det finnes et betydelig forbedringspotensial, ikke minst hva gjelder innhold og aktiviteter både generelt og på de enkelte sentrene. I dag kan det synes som om organisasjonen sentralt er mer opptatt av å informere om de ulike sentrene enn å informere om nasjonalparkene. Det er sistnevnte som er den overgripende hensikten med organisasjonen.

4 Hvordan er muligheten for å oppfylle nye krav?

Fra 2005 er det opprettet nye retningslinjer for nasjonalparkssentrene. I disse skiller man sterkere mellom krav som må være oppfylt for å få og beholde autorisasjon, og krav som bør være oppfylt. Sistnevnte er altså ikke absolutte krav, men er likevel retningsgivende for forventninger som miljøforvaltningen stiller til et nasjonalparksenter. Om de absolutte kravene ikke er oppfylt, kan det få konsekvenser for mulighetene til fornyelse av autorisasjonsavtalen. Ved grove brudd på vilkårene kan avtalen trekkes tilbake med umiddelbar virkning.

I dette kapitlet vil vi gi en vurdering av hvilke muligheter iNasjonalparker har for å oppfylle de nye kravene.

Absolutte vilkår

Følgende vilkår eller retningslinjer må følges av et nasjonalparksenter

- *Informasjonen om nasjonalparken(e) senteret er tilknyttet, samt om Norges nasjonalparker og naturvern generelt, forutsettes å være en sentral, integrert del av senterets virksomhet, i hele senterets åpningstid.* Inntrykket ved evalueringen er at informasjonen om nasjonalparkene og naturvern er av varierende kvalitet, og i noen tilfeller dårlig integrert med sentrenes virksomhet. Det vil sannsynligvis være behov for å styrke denne informasjonen.
- *Informere om allemannsretten.* Vi kjenner ikke til hvorvidt dette allerede gjøres eller ikke i de ulike sentrene, men det burde være enkelt å ta inn på sentrene dersom det mangler i dag.
- *Stille noe areal til disposisjon for miljøforvaltningen til informasjon om nasjonalt prioriterte miljøoppgaver, samt temporære temautstillinger.* Sentrene har i løpet av 2005 stilt noe areal til disposisjon for miljøforvaltningen, hvorvidt dette er nok for å oppfylle autorisasjonskravet er imidlertid usikkert ettersom det ikke sies noe om ønsket omfang på dette arealet.
- *Formidle kunnskap om natur- og kulturverdier i regionen (også områdene utenfor nasjonalparken).* Dette gjøres allerede.
- *Informere om sammenhengen mellom menneske, natur og landskap.* I de lokale utstillingene inngår det temaer som omhandler menneskers bruk av naturen i fortid og nåtid.

- *Ha allmennheten som sentral målgruppe for formidling og informasjons-tilbud. Informasjon må tilrettelegges for barn, unge og voksne uten spesielle forkunnskaper, men også gi muligheter til fordyping for de som søker mer inngående informasjon.* iNasjonalparker oppgir at de har lagt seg på et nivå tilsvarende 5-6. trinn i barneskolen, men at de foreløpig mangler for-dypningsstoff. Man arbeider for å gradvis bygge seg opp på dette området.
- *Gi utstilling og øvrig informasjonstilbud et objektivt, pålitelig preg, samtidig som framstillingen skal være interessevekkende, kreativ og preget av positiv naturforståelse. Materialvalg og formidling skal være preget av kvalitet.* Informasjonen i utstillingene fremstår som objektiv og pålitelig. Når det gjelder kvalitet i materialvalg og formidling er det noen av sentrene som har en utfordring.
- *Normalt holde åpent minst 6 timer daglig i sommersesongen. Utenom sesongen bør det utvises fleksibilitet og holdes åpent på forespørsel.* De såkalte bysentrene har åpningstider som mer enn vel dekker kravene, mens dette ikke gjelder for utmarkssentrene. Det er samtidig urealistisk å kreve utvidede åpningstider for Kvikne og Sunndal. Samlet sett vil vi derfor si at iNasjonalparker oppfyller dette vilkåret.
- *Bidra i nettverket mellom nasjonalparksentrene, herunder delta på den årlige fellessamlinga.* iNasjonalparker deltar på denne samlingen.
- *Følge kursvirksomhet (opplærings- og oppdateringsopplegg) i regi av miljøforvaltningen.* Dette har foreløpig ikke vært aktuelt, slik at det ikke er mulig å uttale seg om dette, men vi har ikke grunn til å tro at iNasjonalparker ikke ville delta i en eventuell kursvirksomhet.
- *Profilere seg som et senter med nasjonalparksenter-status (på brevark, brosjyre, nettsider, i muntlige presentasjoner osv.).* Dette gjøres allerede, med noen små unntak. Ifølge iNasjonalparker er samarbeidspartnerne opp-tatt av at iNasjonalparker har status som nasjonalparksenter slik at det ligger i iNasjonalparkerens egen interesse å profilere seg som dette.
- *Samarbeide med forvaltningsmyndigheten (FM eller lokal forvaltning) om aktuelle tiltak og oppgaver.* Samarbeidet med forvaltningsmyndigheten har ikke fungert helt bra så langt, men det er et ønske fra begge parter om å få i stand et bedre samarbeid.
- *Være en lojal medspiller for miljøforvaltningen.* Noen aktører oppfatter at iNasjonalparker er illojal mot miljøforvaltningen, bl.a. grunnet at iNasjonal-parker har stilt seg på fjellstyrenes side i den lokale konflikten mellom fjell-styrene og SNO. Hvor alvorlig dette ankepunktet er, er det imidlertid vanskelig å uttale seg om.

Vilkår som bør oppfylles

Et autorisert nasjonalparksenter bør:

- *Tilby organiserte turer og aktiviteter i nasjonalparken og i området for øvrig. Dette kan enten skje gjennom eget tilbud, i samarbeid med andre aktører eller gjennom formidling av andres tilbud.* iNasjonalparker sentralt og de enkelte sentrene har planer om å etablere egne aktiviteter eller sam-arbeide med andre om dette, men foreløpig er det få konkrete tilbud. Dette

kan skyldes en kombinasjon av lite handlingskraft hos iNasjonalparker og at det har vært vanskelig å mobilisere potensielle samarbeidspartnere.

- *Om mulig tilrettelegge nærområdet for naturveiledning, uteaktiviteter for barn og unge, natursti(er) eller lignende.* Dette er gjort, eller er under planlegging/oppføring, på flere av sentrene.
- *Tilby fellesguidinger i utstillingene.* Grunnet liten bemanning på de fleste sentrene vil det være begrenset hvorvidt man kan tilby fellesguidinger.
- *Arrangere foredrag eller temamøter om nasjonalparken, friluftsliv, områdets natur og kultur eller lignende i egen regi eller i samarbeid med andre aktører.* Her kan de temakveldene som gjennomføres ved Sunndal nasjonalparksenter trekkes frem som et godt eksempel, og det er vist interesse fra andre senter å ”kopiere” dette konseptet.
- *Videreføre – eller opprette - et fagråd, som skal bistå styre og daglig leder i naturfaglige spørsmål.* Ingen kommentar.
- *Ha kompetanse på naturfag, friluftsliv, kulturminner og kulturarv, informasjon og formidling, reiseliv og økonomi/administrasjon.* Dersom kompetansen ikke innehas av senterets egne ansatte, kan utnyttelse av styrekompetanse, fagråd eller annet samarbeid kompensere for dette. Det er urealistisk å kreve at en såpass liten organisasjon som iNasjonalparker skal inneha all denne kompetanse på egen hånd. I de tilfeller styret eller representantskapet har hatt kompletterende kompetanse har man utnyttet dette, og i øvrig har man leid inn nødvendig kompetanse.
- *Ha et bredt samarbeid med aktuelle aktører om kompetanse- og informasjonsutveksling med mer.* Ingen kommentar.

Gjennomgangen over viser at iNasjonalparker bør kunne oppfylle de absolutte vilkårene i en ny autorisasjon. Det kan imidlertid være behov for å styrke informasjonen om nasjonalparkene og naturvern generelt, samt å etablere et bedre samarbeid med forvaltningsmyndighetene for at man skal ligge godt innenfor de nye vilkårene.

5 Fungerer organiseringen og samarbeidet?

5.1 Fordeler med den desentraliserte modellen

Det er flere fordeler med en desentralisert modell, og disse ble selvfølgelig vektlagt ved etableringen av stiftelsen. Nedenfor går vi punktvis gjennom de viktigste fordelene ved en desentralisert modell, både de som lå til grunn for etableringen og de som har vist seg gjennom driften.

- Den viktigste grunnen til at en desentralisert modell ble valgt var for å unngå store investeringer i et stort senter. En bærende tanke var at man skulle benytte eksisterende infrastruktur, hvilket skulle medføre et minimalt investeringsbehov. Her kan det bemerkes at det hadde vært mulig å etablere et senter i en eksisterende lokal, og at man også da ville ha unngått store investeringer.
- Flere informasjonssentra gir grunnlag for å nå flere interesser. De besøkstallene som ble lagt til grunn ved etableringen har imidlertid ikke helt slått til, slik at det kan diskuteres hvorvidt organisasjonen faktisk har klart å realisere denne fordelene.
- I utredningen før stiftelsen ble etablert regnet man med at lokale senter ville skape et større lokalt engasjement, og dette har i stor grad slått til. Gjennom lokal forankring kan sentrene bidra til å ivareta den lokale identiteten. Engasjementet viser seg ikke minst i form av at organisasjonen har klart å utløse betydelige ekstra midler lokalt, både til oppbygging av de enkelte sentrene og til driften. Sentrene kan også ha bidratt til å forankre av naturverntanken i regionene, hvilket av mange blir sett på som viktig for å skape legitimitet for vernet. For iNasjonalparker vil det imidlertid være en utfordring hvordan de skal klare å holde på de lokale engasjementet i en driftssituasjon hvor økonomien er forholdsvis dårlig.
- Lokale sentre legger til rette for at mer lokalkunnskap er tilgjengelig, ikke minst gjennom det lokale preget på utstillingene. Det er også mulig at sentrene gjennom god kjennskap til lokale forhold, kan gi mer lokalt tilrettelagt veiledning, og styre ferdselen i nasjonalparken.
- Rondane og Dovrefjell-Sunndalsfjella er store områder med mange innfallsporter, og en desentralisert modell kan derfor til en viss grad sies å passe med terrenget.

- Hvis et senter går konkurs vil dette kun i mindre grad påvirke stiftelsen iNasjonalparker, og det vil på sikt være mulig å erstatte dette med et annet senter.

5.2 Ulemper med den desentraliserte modellen

Ved etableringen av iNasjonalparker ble det pekt på noen få mulige ulemper ved en desentralisert modell, primært risikoen for oppsmuldring av de tilgjengelige ressursene. I tillegg til denne ulempen er det pekt på flere andre ulemper som modellen har medført:

- Smått og spredt er ikke bare godt, men kan også være dyrt. Å etablere utstillinger med tilstrekkelig god kvalitet er forholdsvis kostbart, og det er mulig at det å konsentrere midlene om et, eller et par, senter vil gi et bedre resultat. Risikoen i det nåværende systemet er at alle får lite, men ingen får nok, dvs. at det blir en form for oppsmuldring av ressursene. Gjennomgangen av de enkelte sentrene i kapittel 2 og 3 peker også på at det er svært varierende kvalitet på de ulike sentrene. Sett under ett har organisasjonen foreløpig ikke klart å bygge opp noen store attraksjoner, som det er naturlig å besøke hvis man er i området.
- Noen sentre ligger forholdsvis tett innpå hverandre, og det er en risiko for at sentrene spiser av hverandres kundemasse. Gjennom satstingen på lokale tema kan organisasjonen til dels redusere denne risiko.
- Lokaliseringen av noen av sentrene har i etterkant vist seg å være uheldig i forhold til besøkstallene. Som nevnt i kapittel 3 bærer lokaliseringen til dels preg av at man lokalt har ønsket å bruke, eller rettere sagt fylle eksisterende bygninger med aktivitet/innhold. Tilrettelegging i forhold til største mulige besøkstall har ikke vært det primære ved valg av lokaler.
- Sentrene er små enheter med få personer, og det er en risiko for at sentrene blir isolert og ikke klarer å bygge opp et godt nok kompetansemiljø. De vanskelighetene de enkelte sentrene, og da spesielt de minste, har hatt med kontinuitet hos daglig leder kan eventuelt delvis bero på dette. I et slikt system er det viktig at det nettverket som etableres blir tilstrekkelig stabilt. Det har tatt forholdsvis lang tid å etablere et godt nettverk mellom sentrene, men samtlige sentre gir uttrykk for at dette har bedret seg vesentlig det siste året. Spesielt trekkes studieturen til England og Wales høsten 2005 opp som et vellykket eksempel på nettverksbygging.

5.3 Fungerer organisasjonen etter hensikten?

Nettverk med en daglig leder

I dag er iNasjonalparker organisert med et ”mellomledd” mellom styret og sentrene i form av en daglig leder. Opprinnelig var tanken at en av personene på et av sentrene skulle ha et hovedansvar for å bygge opp nettverket mot de andre sentrene, og å koordinere og samarbeide om prosjekter, utstillinger, materiell og arrangementer. At organisasjonen isteden har valgt å ha en daglig leder som ikke

er knyttet til et av sentrene blir begrunnet med at det har vært nødvendig ved etableringen av sentrene og nettverket. På sikt bør organisasjonen imidlertid vurdere en overgang til den struktur som ble skissert i tidligere, dvs. hvor en av de daglige lederne på sentrene også er ansvarlig for nettverket. Ettersom ingen av sentrene har en daglig leder i full stilling kan det å komplettere en slik stilling med nettverksansvaret være en måte å gjøre stillingen mer attraktiv. Vi vil imidlertid understreke at et nettverk er avhengig av å ha en person som er ansvarlig for å drifte nettverket for at det skal fungere over tid.

Halvparten av støtten fra DN brukes til å lønne stillingen som daglig leder i iNasjonalparker, mens resten av støtten fordeles på de seks sentrene. Tilskuddet fra DN er imidlertid ikke nok til å dekke lønnen, slik at det er behov for trekke inn ekstra midler, primært i form av prosjektmidler. Med en struktur som skissert ovenfor, hvor en person på et av sentrene har ansvaret for nettverket, vil et noe større beløp kunne overføres til hver av sentrene.

Svakt representantskap, men et sterkt styre

Det er styret som har ansvar for den daglige driften og som er styrende for virksomheten i stiftelsen. Representantskapet som formelt er overordnet styret, har selvsagt mulighet for å "korrigere" styret hvis det skulle være behov for det, men foreløpig har det ikke vært tilfelle. Medlemmene i styret gir uttrykk for at det er et godt samarbeid i styret, og dette inntrykket bekreftes av de intervjuede representantene for eierne.

Som nevnt i kapittel 2 har det så langt vært stor kontinuitet i styret, for eksempel har styret hatt samme leder hele tiden. Ifølge de opprinnelige vedtektene kunne styreleder og nestleder maksimalt bli sittende i sine stillinger i fire sammenhengende år. Denne begrensningen er imidlertid tatt vekk slik at styreleder og nestleder kan sitte like lenge som den maksimale styretiden, som er åtte år. Om endringen i vedtektene primært er et uttrykk for at man har vært veldig fornøyd med innsatsen til styreleder eller beror på at det har vært vanskelig å rekruttere en ny engasjert leder kan vi ikke uttale oss om.

Kontinuiteten i styret generelt kan være et uttrykk for at det er vanskelig å rekruttere nye engasjerte styremedlemmer. Styrehonoraret er veldig lavt og dette kan sikkert bidra til at et styreverv blir mindre attraktivt. Samtidig understreker flere at det har vært ønskelig med kontinuitet i styret under oppbyggingsfasen som har vært frem til 2005.

Representantskapet er stort, og engasjementet er svært varierende mellom de ulike stifterne. De kommuner som har egne senter er naturligvis mer engasjerte enn øvrige kommuner. Blant andre engasjerte stiftere finner en fjellstyrene og Statskog.

En stiftelse med mange rettighetshavere løper en viss risiko for at hver enkelt har en dårlig eller manglende "eierfølelse". Et litt uengasjert representantskap muliggjør også et sterkt styre, slik som tilfellet er for iNasjonalparker.

En kanskje viktigere innvending mot stiftelsens er at det er stor sannsynlighet for konfliktsituasjoner for den enkelte stiftere eller mellom ulike stiftere. Noen stiftere er i dag forvaltningsmyndighet med ansvar for informasjon om nasjonalparkene, og dette kan komme i konflikt med "eierskapet" i iNasjonalparker.

Stifteren kan som forvaltningsmyndighet mer eller mindre direkte konkurrere med iNasjonalparker, alternativt foretrekke/favorisere iNasjonalparker fremfor andre konkurrenter ved utføring av noen informasjonsaktiviteter.

Samarbeidet i nettverket er omsider på plass

Det har tatt forholdsvis lang tid å etablere et velfungerende samarbeid mellom sentrene, men som nevnt ovenfor gir alle sentrene uttrykk for at det i dag er et godt samarbeid. De daglige lederne av sentrene har blitt godt kjent med hverandre gjennom fellesmøter to ganger pr. år og studieturer, som den nevnte turen til England og Wales. Samarbeidet mellom de ulike sentrene og mellom daglig leder for iNasjonalparker og sentrene utenom de nevnte møtene foregår pr. telefon, sms og e-post, i tillegg til at de besøker hverandre. Videre markedsfører sentrene i en viss grad hverandre, primært gjennom den felles brosjyren.

Den formelle linken mellom stiftelsen og sentrene består i dag av en samarbeidsavtale, men det har blitt uttrykt synspunkter på at sentrene også burde delta i representantskapet. Foreløpig har det vært vanskelig ettersom sentrene ikke er med som eiere i stiftelsen. Samtidig er det flere av "eierne" eller rettighetshaverne i iNasjonalparker som også har eierskap til et senter, slik at det er en uformell og indirekte link mellom noen av sentrene og stiftelsen.

5.4 Samarbeid med forvaltningen

Direktoratet for naturforvaltning er en oppdragsgiver

Det er begrenset hvor mye av virksomheten i iNasjonalparker som DN kan styre og/eller kontrollere. For iNasjonalparker er DN en oppdragsgiver, og foreløpig den største kunden. Samtidig er autorisasjonen som nasjonalparksenter "bærebjelken" i iNasjonalparkeres virksomhet. DN er dermed avgjørende for iNasjonalparkeres utvikling, både i sin rolle som autorisasjonsmyndighet og som finansiør.

Samarbeidet med DN fungerer godt på noen områder, men er ikke helt uproblematisk på andre områder. Et stadig tilbakevendende diskusjonstema er antall nasjonalparker som iNasjonalparker er autorisert som nasjonalparksenter for. I følge avtalen er dette to, men sett utenfra kan det virke som det er en viss uklarhet om dette. Bildet kompliseres delvis av at det etter at iNasjonalparker ble etablert er opprettet ytterligere en nasjonalpark i området, Dovre. iNasjonalparker har de siste årene søkt om driftstøtte for tre nasjonalparker, men kun fått bevilget støtte for to. I skriftlig materiale fra DN, inkludert informasjon på nettsidene, står iNasjonalparker oppført som nasjonalparksenter for opp til fire nasjonalparker: Rondane, Dovrefjell-Sunndalsfjella, Dovre og Forollhogna. Ifølge DN er dette oppstått ved en inkurie, og at det fremkommer klart av avtalen at det kun er to nasjonalparker som autorisasjonen gjelder for. Etter vår vurdering bør det imidlertid ikke være tvil om denne type overordnede rettigheter og forpliktelser.

Samarbeid med Statens naturoppsyn – klare samordningsbehov

Lokalt har iNasjonalparker og SNO et visst samarbeid, for eksempel har iNasjonalparker bidratt i arbeidet med en plakatt om villreinen som SNO har finansiert. Samtidig gir flere av de lokale SNO-representantene uttrykk for at de opplever at iNasjonalparker har vært lite interessert i et utstrakt samarbeid. Det kan imidlertid bemerkes at iNasjonalparker allerede i 2000 inviterte til de lokale

SNO-kontorene ved Otta og Oppdal, SNO sentralt, Statskog Øst-Norge og fjellstyrene til samordning av informasjonsarbeidet, dvs. at det fra start av har vært en intensjon om samarbeid med SNO fra iNasjonalparker side.

Som et eksempel på manglende samarbeidsvilje vises det til et pågående prosjekt om aktivitetsområder i nasjonalparkene som iNasjonalparker fikk midler fra DN for å gjennomføre i 2005. Både SNO og Dovrefjellrådet gir uttrykk for at de burde ha vært involvert i dette arbeidet på et tidlig tidspunkt for å sikre at de planlagte aktivitetsområdene ikke kommer i konflikt med spesielt verneverdige områder. SNO og Dovrefjellrådet har imidlertid først blitt invitert til en høringsrunde i prosjektets slutfase. Denne frustrasjonen forsterkes av at de aktiviteter mv. som iNasjonalparker legger opp til i sitt arbeid strider mot de føringer som er lagt i forvaltningen av nasjonalparkene.

SNO sentralt opplever at forholdet til iNasjonalparker er mer konfliktfylt enn hva som er tilfellet på lokalt plan – samtlige lokale representanter understreker at det ikke er noen konflikt mellom SNO og iNasjonalparker på lokalt plan. Styreleder i iNasjonalparker har bl.a. uttrykt kraftig kritikk mot SNO i media, og han oppleves som lite samarbeidsvillig. SNO opplever også at iNasjonalparker har en forståelse for sin rolle som nasjonalparksenter som ikke er i samsvar med SNOs oppfatning av hva et slikt senter skal arbeide med. SNO oppgir at de har forklart overfor iNasjonalparker hvilken rolle de selv har i informasjonsarbeidet og hvilken rolle nasjonalparksentrene har i informasjonsarbeidet.

I 2004 utlyste SNO stillingene som lokale oppsynsmenn i Rondane og Dovrefjell-Sunndalsfjella, og både de lokale fjellstyrene og iNasjonalparker søkte disse stillingene. Begrunnelsen fra de to partene var at man ønsket å selv overta den rollen som SNO lokalt skal ha, men søknadene ble av SNO tolket som en ren provokasjon. I forbindelse med søknaden sendte fjellstyrene og iNasjonalparker et brev til Miljøverndepartementet og DN hvor de foreslo en ny modell for oppsynsarbeidet, hvor SNO kjøper disse tjenestene fra lokale aktører, som fjellstyrene og iNasjonalparker, istedenfor å ansette egne folk. De varslet samtidig at hvis ikke denne invitasjonen ble tatt godt imot ville et ”vanskelig samarbeidsklima (bli) gjort enda verre”¹¹.

Samarbeidet mellom iNasjonalparker og SNO bør bedres lokalt og, ikke minst, på sentralt nivå. Sentret på Kvikne er nok det stedet hvor man har fått til det tettteste samarbeidet, hvilket blant annet skyldes samlokaliseringen. Det er mulig at en samlokalisering av kontorer for daglig leder av iNasjonalparker, daglig leder av sentret på Dombås og SNO m.fl. i ”Nasjonalparktjenesten” vil bidra til å etablere et bedre samarbeid. Hvorvidt nasjonalparktjenesten blir realisert eller ikke er foreløpig usikkert.

Begrenset samarbeid med fylkesmannen

Samarbeidet med de aktuelle fylkesmennene er forholdsvis begrenset. Formelt er fylkesmennene representert i stiftelsen gjennom at de alltid har en styreplass, og i tillegg er Fylkesmannen i Oppland tilsynsmyndighet for iNasjonalparker. Fylkesmennene i de fire berørte fylkene var engasjerte i etableringen av sentrene, dels i

¹¹ Uttalelse av fjellstyreleder på Dovre, Odd Leif Angård, ifølge oppslag i Gudbrandsdølen Dagingen, 13.09.2004.

form av den forutgående utredningen og dels ved at de anbefalte DN å gi autorisasjon til iNasjonalparker. Etter dette har all kontakt mellom DN og iNasjonalparker gått direkte, dvs. at fylkesmennene ikke har vært involvert i denne prosessen. Sentrene kan henvende seg til fylkesmannen for faglig veiledning, men dette gjøres bare sporadisk. Fylkesmennene opplever at de ikke har noen stor rolle eller påvirkningsmulighet i iNasjonalparker, til tross for at de sitter i styret og har observatørstatus på representantskapsmøtet. Det har bl.a. blitt gitt uttrykk for at det kan være vanskelig å få gehør for forvaltningens synspunkter i iNasjonalparkeres styre.

Fra iNasjonalparkeres side oppgis det at forvaltningen har vist lite engasjement i de utfordringene som iNasjonalparker har opplevd i oppbyggingsfasen. I tillegg opplever iNasjonalparker at informasjonsflyten mellom de ulike forvaltningsorganene er dårlig eller manglende.

Samarbeidet mellom iNasjonalparker og de berørte fylkesmennene er i dag begrenset. For fylkesmennene er det prinsipielt viktig at man er representert i styret, men samtidig vil det være frustrerende hvis dette ikke gir noen reell innflytelse. I "Policy og retningslinjer for miljøforvaltningens samarbeid med nasjonalparksentrene" fra 2005 sies det at forvaltningsmyndigheten skal samarbeide med nasjonalparkssentrene, bl.a. hva gjelder kvalitetssikring. Hvorvidt fylkesmennene trekkes mer aktivt inn i den løpende kontakten mellom sentrene og DN, for eksempel ved søknader om prosjektmidler, er usikkert, men en slik ordning vil bety at fylkesmannen får en økt mulighet til å følge med på hva som skjer på sentrene.

Samarbeid med Dovrefjellrådet - uforløste synergier?

Dovrefjellrådet opplever at det har vært vanskelig å få til et fungerende samarbeid med iNasjonalparker, og de ser helt klart et behov for å få til et bedre samarbeid. iNasjonalparker står på Dovrefjellrådets postliste og alle dokumenter som utarbeides sendes til iNasjonalparker. Videre blir iNasjonalparker ofte invitert som observatør til møter i Dovrefjellrådet, men ifølge Dovrefjellrådet deltar iNasjonalparker sjelden på disse møtene. Dovrefjellrådet oppgir at de i sin tur sjelden blir invitert til møter mv. hos iNasjonalparker.

Både iNasjonalparker og Dovrefjellrådet gir uttrykk for at de ønsker et mer forpliktende samarbeid om en handlingsplan for informasjon. Dovrefjellrådet, sammen med fylkesmannen i Hedmark og Oppland, har søkt om midler til å utarbeide en slik handlingsplan, og prioriterer dette tiltaket høyt i 2006.

En grunn til at samarbeidet mellom Dovrefjellrådet, så vel som andre "eksterne" aktører og iNasjonalparker har fungert dårlig kan være at daglig leder i iNasjonalparker har hatt lange sykemeldingsperioder. Det har derfor vært vanskelig å få noen kontinuitet i kontakten, og vikarierende daglig leder eller andre kontaktpersoner kan ha valgt å nedprioritere kontakten med aktører som Dovrefjellrådet.

Dovrefjellrådet er forvaltningsmyndighet for Dovrefjell, og de relevante konklusjonene om samarbeidet mellom fylkesmannen og iNasjonalparker gjelder også for samarbeidet mellom iNasjonalparker og Dovrefjellrådet.

6 Behov for reorientering

6.1 Kravene er oppfylt, men betydelig forbedringspotensial

Gjennomgangen i kapittel 3 viser at de aller fleste autorisasjonsvilkårene er oppfylt, men at det er et behov for forbedringer på flere vesentlige punkter.

De seks sentrene er alle etablert, men kvaliteten på utstillingene er svært varierende – fra det svært enkle, nærmest amatørmessige, sentret på Otta til de mer ”profesjonelle” sentrene på Oppdal og Kvikne. Lokaliseringen av noen senter har etter hvert vist seg å være særdeles uheldig, men dette var lokaliseringer som var mer eller mindre gitt da iNasjonalparker ble etablert, dvs. at de ikke kan lastes for denne svakheten. Den uheldige lokaliseringen av sentrene på Kvikne og Sunndal betyr at disse har hatt, og med stor sannsynlighet vil fortsette å ha, svært lave besøkstall.

Sentrene når først og fremst lokalbefolkningen

Sentrene, i hvert fall de såkalte utmarkssentrene, vender seg primært til lokalbefolkningen, og det er grunn til å stille spørsmål ved om det virkelig skal være den primære målgruppen for et nasjonalparksenter. En viktig grunn til at lokalbefolkningen spiller en stor rolle er at det er få tilreisende som oppsøker sentrene, ikke minst grunnet uheldig lokalisering i forhold til ferdselsårer og trafikknute-punker. Hvis sentrene bidrar til å gi informasjon om og aksept for vernet av nasjonalparkene og naturvern hensyn generelt er lokalbefolkningen en viktig målgruppe. Det viser seg også at sentrene har utløst mye lokalt engasjement ved oppstarten, som vi kan anta også har hatt en positiv effekt på holdningen til vernet. Over tid vil imidlertid lokalbefolkningen sannsynligvis være en for snever målgruppe for et nasjonalparksenter.

I de nye retningslinjene for nasjonalparksentrene vektlegges i og for seg lokalbefolkningen som målgruppe, men det betinger samtidig at sentret stiller areal til disposisjon for miljøforvaltningen til informasjon om nasjonalt prioriterte miljøoppgaver. Når det gjelder denne form for informasjon, dvs. om nasjonale miljøutfordringer, er kanskje nettopp lokalbefolkningen den primære målgruppen.

Begrenset informasjon, spesielt på hjemmesiden

Informasjonen om naturvern og nasjonalparkene er begrenset, både i utstillingene og på iNasjonalparker nettsider. Styret har hatt store ambisjoner om utviklingen

av nettsidene, hvilket ikke minst viser seg i kjøpet av domenenavnet nasjonalparker.org og med linker til nasjonalparker i andre land. Så langt har organisasjonen ikke klart å innfri disse ambisjonene, linkene til andre nasjonalparker er i og for seg der, men det mangler relevant informasjon om de to nasjonalparkene man primært skal informere om. Det kan selvsagt også diskuteres hvorvidt det er iNasjonalparkeres oppgave å drive informasjon om nasjonalparker på et nasjonalt og internasjonalt nivå.

Et viktig ankepunkt mot hjemmesiden er at den har alt for lite innhold om nasjonalparkene. Her hadde det for eksempel vært mulig å legge inn mer pedagogisk stoff myntet på skolene (som er en målgruppe som står sentralt for alle sentrene), og mer tiltrekkende informasjon myntet på potensielle besøkende. Internett vil bli en alt viktigere informasjonskanal for de som skal på tur i nasjonalparken, og mange som skal på tur bruker i dag heller internett enn et besøk på et nasjonalparksenter som en del av forberedelsene. Et besøk på sentret for verneområdet trenger derfor ikke være direkte koblet til besøk i parken.

Når det utarbeides informasjon for henholdsvis internett og sentrene er det viktig å ha en formening om målgrupper og informasjonsbehov, og at informasjonen utformes slik at disse kildene kompletterer hverandre. Hvis det er slik at de som skal gå i nasjonalparkene primært søker informasjon på internett er det viktig at man her fort kan finne relevant informasjon om verneregler og turforslag. Da kan informasjonen på sentrene rettes mer mot (men ikke utelukkende mot) å fortelle om selve nasjonalparkene for de som sannsynligvis ikke vil besøke nasjonalparken.

Har man prioritert feil?

Når det gjelder innhold i sentrene er det en tendens til at iNasjonalparker har fokusert litt for mye på teknologi og ikke minst geologi. De samarbeider for eksempel med NGU, og iNasjonalparker har fått tilgang til de interaktive terrengmodeller som utarbeides der. Disse modellene gir mulighet for de besøkende å bevege seg i terrenget virtuelt. Dette er selvsagt veldig ”fancy”, men gitt de begrensede ressursene i iNasjonalparker kan man stille spørsmål ved om det er hensiktsmessig å bruke mye ressurser på denne type modeller.

Når det gjelder de nye retningslinjene og autorisasjonsvilkårene så stiller disse strengere krav til informasjonen om nasjonalparkene og naturvern, og til et godt fungerende samarbeid med forvaltningen. Ettersom det er akkurat på disse punktene som iNasjonalparker svikter noe i dag så vil det kreves en forbedring for å sikre ”måloppnåelse”. Å si at iNasjonalparker i dag ikke holder mål på disse områdene er imidlertid å trekke våre konklusjoner litt for langt.

6.2 Behov for å vurdere organiseringen

Som nevnt i kapittel 5 er driften av stiftelsen organisert med et ”mellomledd” i form av en daglig leder. Denne organisasjonsformen har sikkert vært viktig ved oppbyggingen av nettverket, men i en driftssituasjon er det grunn til å sette spørsmålsteget ved om det trengs en daglig leder på tilnærmet heltid. Hvor mye hvert senter får ut av den sentrale organisasjonen kan også diskuteres. Alle representanter for sentrene er i og for seg tilfreds med samarbeidet med den sentrale

organisasjonen, men samtidig synes det som om sentrene har fått forholdsvis lite konkret hjelp ved etablering av sentrene.

Små organisasjoner har som regel lave driftskostnader, men en viktig ulempe er at organisasjonen blir sårbar overfør endringer i personalsituasjonen. Dette har også vært tilfelle både i iNasjonalparker sentralt og i de enkelte sentrene. Daglig leder i iNasjonalparker har vært sykemeldt i lange perioder, og dette kan selvsagt være en viktig grunn til at sentrene opplever at de har fått forholdsvis lite hjelp ved etableringen og til at det har tatt tid å etablere og "stadfeste" nettverket.

Det vil videre være behov for en gjennomgang av "eierskapet" til stiftelsen, både i form av antall stiftere og deres rolle i forhold til iNasjonalparker og forvaltningen av nasjonalparkene for øvrig.

Behov for å tilpasse driften til fortsatt knappe offentlige midler

Som det fremkommer i kapittel 2 dekker driftstilskuddet fra DN knappe 60 prosent av de totale driftsutgiftene. Etter at besøkssentrene har fått sine andeler av støtten er det midler igjen til å lønne en daglig leder i omtrent 1/3-stilling. Hvorvidt en slik stillingsandel er tilstrekkelig for å utføre de oppgavene som pålegger et nasjonalparkssenter har vi ikke tatt stilling til. Dette spørsmålet bør også vurderes i sammenheng med en eventuell omorganisering av nettverksmodellen, se ovenfor.

iNasjonalparker sentralt, og spesielt de enkelte sentrene, har klart å utløse mye lokal/regional tilleggsfinansiering, for eksempel fra kommunene og fylkeskommunene. Hvorvidt denne tilleggsfinansieringen, som ikke er bundet til enkelte prosjekter, vil vedvare i en driftssituasjon er imidlertid usikkert. Noen sentre har driftstilskudd fra kommunen, men om dette er ment som en oppstartshjelp for de første par driftsåren eller en mer langsiktig støtte kjenner vi ikke til.

Det kan alltid diskuteres hvorvidt staten betaler tilstrekkelig for den tjenesten de kjøper fra nasjonalparkssentrene, men det er først og fremst en politisk diskusjon. Støtten til nasjonalparkssentrene har i prinsippet vært uendret de siste årene, slik at sentrene har hatt god tid til å justere ambisjons- og utgiftsnivået i henhold til inntektene. Samtidig bidrar økte krav fra publikum til kunnskap, kvalitet og fornyelse, til økte krav til den informasjon som sentrene formidler. Tjenesten som sentrene produserer har derfor sannsynligvis blitt dyrere å produsere, og dette vil trolig fortsette fremover. Et tilskudd som nominelt har vært uendret i de siste år, dvs. i realiteten vært synkende, står derfor ikke nødvendigvis i samsvar med de oppgaver sentrene utfører.

I forbindelse med evalueringen av samtlige nasjonalparkssenter i 2004 uttrykte flere sentre at det var et problem at midlene fra DN først utbetales i månedsskiftet mai/juni. Dette problemet tas også opp av iNasjonalparker ved denne evalueringen, og de oppgir at de har reelle kostnader knyttet til den sene utbetalingen.

I "Policy og retningslinjer for miljøforvaltningens samarbeid med nasjonalparksentrene" fra 2005 presiseres det at driftstilskuddet til nasjonalparkssentrene verken kan eller skal dekke hele sentrets virksomhet, og at sentrene må ha en kommersiell basis som komplement til støtten fra DN. Hvorvidt iNasjonalparker har denne kommersielle basisen er usikkert, og varierer mellom de enkelte sentrene. Foreløpig er det kun Dombås som har en forholdsvis god kommersiell

basis, mens Oppdal har potensial for å utvikle en slik basis. Folldal har en kommersiell basis, men om denne er god nok er usikkert. Sentrene i Sunndal og Kvikne har pr. i dag ikke en kommersiell basis, og sannsynligheten for at man skal klare å skape en slik er liten. For iNasjonalparker sentralt kan den kommersielle basisen være utføring av prosjekter på oppdrag fra ulike aktører, offentlige og private.

6.3 Godt samarbeid internt, vanskeligere eksternt

Nettverket begynner å fungere

Alle tilbakemeldinger vi har fått tyder på at det har tatt tid å etablere et vel-fungerende nettverk mellom iNasjonalparker sentralt og de seks sentrene, men at dette nå fungerer godt. De ansvarlige for de ulike sentrene er etter hvert blitt godt kjent med hverandre, og i dag har man til en viss utstrekning direkte kontakt med hverandre (dvs. at ikke all kontakt mellom sentrene går via iNasjonalparker sentralt). At det er etablert god kontakt mellom de enkelte sentrene betyr ikke at nettverket er selvgående, og et nettverk vil alltid trenge en engasjert koordinator for å fungere godt. Spørsmålet, som også er drøftet tidligere, er om det trengs en daglig leder for dette eller om ansvaret kan overføres til et av sentrene. Dette er imidlertid et spørsmål som ikke ligger under DN's ansvarsområde, men som stiftelsen selv må ta stilling til.

Får ikke helt til det eksterne samarbeidet

Det eksterne samarbeidet kan ikke sies å fungere like godt som det interne. De eksterne aktører som er blitt intervjuet gir alle uttrykk for at iNasjonalparker har et betydelig forbedringspotensial når det gjelder kommunikasjon og samarbeid. Samtidig oppgir alle, dvs. både iNasjonalparker sentralt, SNO lokalt og Dovrefjellrådet, at man har invitert til samarbeid, men at man har fått lite gehør for dette.

Manglende samarbeid kan delvis skyldes et uklart aktørbilde, og en uklarhet om sin egen rolle i dette bildet. Ansvaret for et ryddig aktørbilde innenfor forvaltningen av nasjonalparkene ligger hos sentrale myndigheter, dvs. Miljøvern-departementet og DN. I evalueringen av nasjonalparksentrene i 2004 heter det at det er et *"behov for å klargjøre aktørenes roller og ansvar i forhold til informasjonen om nasjonalparken, ikke minst for å sikre en effektiv utnyttelse av knappe ressurser"*. Inntrykket ved denne evalueringen er at det fortsatt mangler en tilfredsstillende klargjøring på dette punktet. Samtidig sies det i *"Policy og retningslinjer for miljøforvaltningens samarbeid med nasjonalparksentrene"* fra 2005 at det ikke er aktuelt at sentrene på generelt grunnlag overtar ansvar og oppgaver fra forvaltningsmyndighet og oppsyn, men at aktuelle oppgaver kan overføres hvis dette er hensiktsmessig og sentret har kapasitet og kompetanse til å ivareta disse oppgavene. I dette dokumentet klargjøres også ansvarsfordelingen mellom nasjonalparksentrene, Miljøverndepartementet, DN, SNO, forvaltningsmyndigheten og andre aktører. Om den fortsatte usikkerheten knyttet til rollefordelingen skyldes at ansvarsfordelingen fortsatt ikke er tydelig nok, for eksempel ikke tar tilstrekkelig hensyn til mulige gråsoner, eller at den ikke er kommunisert godt nok ut til de ulike aktørene, har vi ikke grunnlag for å fastslå.

Uansett grunnen til usikkerheten bør DN gå en ekstra "runde" med ansvarsfordelingen for å sikre at de ulike aktørene har en mest mulig omforent forståelse av denne.

Et tilgrensende moment som også kan forklare noe av det ikke helt fungerende eksterne samarbeidet er at flere av de eksterne aktørene opplever at iNasjonalparker beveger seg inn på deres områder. iNasjonalparker er i og for seg en selvstendig, kommersiell aktør som står fritt til å påta seg de oppgaver de måtte ønske, men det blir gjerne et problem hvis de oppgaver de ønsker å påta seg er forvaltningsmessig regulert. Hvorvidt dette er iNasjonalparkeres "feil" eller forvaltningsmyndigheten som opptrer "uryddig" kan diskuteres. iNasjonalparker kan selvsagt søke forvaltningsmyndighetene om å utføre enkelte oppgaver, eller påta seg oppgaver som forvaltningsmyndigheten legger ut, men ikke ta seg til rette på egen hånd. I arbeidet med aktivitetsområder, som i og for seg var finansiert av DN, opplever den lokale forvaltningsmyndigheten at iNasjonalparker har tatt seg til rette på et område hvor de burde ha samarbeidet direkte.

6.4 Det skjer mye i området

Etter at iNasjonalparker ble etablert har det skjedd mye både hva gjelder forvaltningen av nasjonalparkene, med delegering til kommunal nivå, og hva gjelder utvikling av reiselivsaktivitet og -aktører, primært i form av etableringen av Nasjonalparkriket.

Lokal forvaltning av nasjonalparkene

I dag gjennomføres det prøveprosjekt med lokal forvaltning i nasjonalparker, bl a i Dovrefjellområdet. Den lokale forvaltningen innebærer at det kommer inn ytterligere en aktør i informasjonsarbeidet rettet mot nasjonalparkene. Som det fremkommer av beskrivelsen av samhandlingen mellom de ulike forvaltnings- og oppsynsmyndighetene (dvs. Dovrefjellrådet og SNO) og iNasjonalparker kan dette by på store utfordringer. Her er det flere gråsoner og til dels overlappende aktivitet mellom de ulike aktørene.

Ved økt kommunal forvaltning er det et åpent spørsmål hvorvidt kommunene ønsker å legge ut informasjonsaktivitetene til aktører som iNasjonalparker, og om de ikke heller ønsker å ha styring over dette selv. Økt lokal forvaltning kan bety både økte og reduserte inntektsmuligheter for en frittstående aktør som iNasjonalparker.

Andre aktører etableres

Det skjer mye i området Rondane og Dovrefjell-Sunndalsfjella som kan være med å påvirke retningen på utviklingen i iNasjonalparker. Nye aktører og aktiviteter som grenser mot iNasjonalparker er for eksempel Nasjonalparkriket, et eventuelt Villreinsenter på Hjerkind, utviklingen på Kongsvold og etablering av et informasjonssenter på Fokstumyra.

I begynnelsen av 2004 inngikk Regionrådet i Nord-Gudbrandsdal, reiselivslagene og fjellstyrene i Nord-Gudbrandsdalen, Oppland Fylkeskommune, Fylkesmannen i Oppland og Statsskog Sør-Norge en samarbeidsavtale om å utvikle "Nord-Europas nasjonalparkregion nr. 1". Målsettingene med prosjektet er økt verdi-

skapning i reiselivsbedriftene i Nord-Gudbrandsdalen, økt verdiskaping i tilgrensende næringer, som annen servicenæring og landbruket, samt videreutvikling av kompetansen innen naturbasert reiseliv og nasjonalparkforvaltning. iNasjonalparker har deltatt i noen av de arbeidsgrupper som satt ned i 2004 for å utarbeide grunnlag for en tiltaksplan for prosjektet. Nasjonalparkriket har klart å få tilført betydelig med ressurser, og har dermed et bedre grunnlag for å gjennomføre ulike tiltak enn iNasjonalparker har for tiden. En annen fordel med Nasjonalparkriket sammenlignet med iNasjonalparker er at de har en mindre styringsgruppe enn representantskapet, og at de dermed blir mer handlekraftig. For iNasjonalparker kan Nasjonalparkriket enten være en viktig samarbeidspartner eller en direkte, og kanskje mer slagkraftig, konkurrent.

Etablering av nye informasjonssenter, som et eventuelt villreinsenter på Hjerkinna og et senter ved Fokstumyra, vil kunne ha betydning for iNasjonalparkeres rolle i området. Foreløpig har iNasjonalparker ikke vært involvert i disse arbeidene, uvisst om det beror på at de ikke har blitt invitert til å delta eller ikke har ønsket/hatt kapasitet til å delta. For iNasjonalparker vil det sannsynligvis være viktig strategisk å være med i disse arbeidene, om ikke annet for å vise at de er en viktig aktør når det gjelder informasjon i området.

6.5 Hva bør DN gjøre?

Som påpekt tidligere er DN kun en oppdragsgiver for iNasjonalparker, og det er selvsagt begrenset hvilken påvirkningsmulighet DN dermed har. Samtidig er det DN som styrer det viktigste grunnlaget for iNasjonalparkeres eksistens, dvs. det å være autorisert som nasjonalparksenter. Skulle DN velge ikke å videreføre autorisasjonen vil det neppe være grunnlag for å videreføre stiftelsen.

Et valg om fortsatt autorisasjon eller ikke handler derfor om å fortsette å holde liv i iNasjonalparker eller avvikle ordningen, og isteden etablere et eller et par alternative nasjonalparkssenter. Vi kan derfor se for oss følgende tre muligheter:

- En videreføring av autorisasjonen, med uendret støttenivå: Dette vil sannsynligvis bidra til så vidt å holde liv i iNasjonalparker sentralt og besøks-sentrene, i hvert fall de 3-4 største. Det kan imidlertid ikke utelukkes at stiftelsen over tid ikke vil kunne opprettholde den økonomiske bæreevnen med dette tilskuddet. Den økonomiske situasjonen vil i dette tilfelle i større grad bli avhengig av hvilke midler organisasjonen klarer å trekke inn fra andre aktører, som for eksempel fylkesmennene, fylkeskommunene og Dovrefjellrådet, og dette vil i sin tur avhenge av hvordan samarbeidsklima med disse aktørene utvikler seg.
- En videreføring av autorisasjonen koplet med økte støttebeløp: Dette vil selvsagt øke sannsynligheten for at iNasjonalparker overlever på sikt, og at det informasjonstilbudet iNasjonalparker leverer får en høyere kvalitet. Dette er imidlertid en politisk prioritering som DN har begrenset innflytelse over. iNasjonalparkeres overlevelsessevne på sikt vil også i denne situasjonen være avhengig av at de får til et vellykket samarbeid med andre lokale aktører.
- Autorisasjonen videreføres ikke: Dette vil sannsynligvis medføre at iNasjonalparker avvikles. Nasjonalparksenterfunksjonen må i dette tilfelle overtas av en annen aktør. Ettersom dette kan være en lang prosess må DN

sannsynligvis opprettholde en midlertidig avtale med iNasjonalparker til dess at den nye aktøren er etablert.

Vi vil på nåværende tidspunkt anbefale DN om å videreføre autorisasjonen. Dette er primært begrunnet ut fra at det først er nå iNasjonalparker er over i en fullstendig driftssituasjon og at man bør teste ut konseptet ytterligere noen år. iNasjonalparker har hatt betydelige oppstartsvansker, og organisasjonen er ikke helt i mål når det gjelder å oppfylle autorisasjonsvilkårene. Men de bør gis en sjanse til å rette opp de påpekte svakhetene. Dette er spesielt viktig da flere av aktørene i nettverket nå gir uttrykk for at det begynner å fungere etter intensjonene, og ettersom det er investert til dels betydelige beløp i de lokale sentrene.

De svakhetene som vi har pekt på; nettverksmodellen, eierskapsformen, prioriteringer og samarbeid med eksterne aktører, ligger utenfor DN's kontroll, og iNasjonalparker må selv ta tak i disse utfordringene. DN bør imidlertid vurdere om det er mulig å stille krav til iNasjonalparker om å utvurdere og eventuelt gjennomføre organisatoriske endringer og å bedre samarbeidsklimaet med de eksterne aktørene som har tilgrensende virkeområde

VEDLEGG 1: Informanter

Organisasjon	Navn
iNasjonalturparker, representantskapet	Per Dag Hole, leder, Lesja kommune Jørn Prestsæther, Oppland fylkeskommune Carl P Wister, Statskog Sverre Larsen, Den norske turistforeningen
iNasjonalturparker, styret	Bjørn Follestad, leder, NGU Inge Angard, Dovre kommune Kari Hølmo Holen, Otta kommune Per Helge Malvik, Sunndal kommune Stein-Arne Andreassen, Fylkesmannen Sør-Trøndelag
iNasjonalturparker, daglig leder	Morten Liebe
Dombås besøkssenter	Kai Einar Roterud, Dovre næringsforening
Oppdal besøkssenter	Arild Hoel, Oppdal kommune
Otta besøkssenter	Kari Holmø Holen, Otta kommune
Folldal besøkssenter	Åge Kristoffersen, Stiftelsen Folldal gruver
Sunndal besøkssenter	Gunn Signe Aarnes
Kvikne besøkssenter	Per N. Hagen, Stiftelsen Vollan gård
SNO, sentraladministrasjonen	Kai Erik Tørdal, direktør Anne Berit Pettersen, nestleder
SNO, Dovre	Finn Bjormyr
SNO, Oppdal	Christian Klemetsen
Dovrefjellrådet	Kirsten Thyrum
Fylkesmannen Hedmark	Hans Chr. Gjerlaug
Fylkesmannen Møre og Romsdal	Ola Betten

VEDLEGG 2: Generell intervjuguide

1. Om senteret (Nasjonalparkssentrene, Daglig leder)

- *Lokalisering:*
 - Hvor er nærmeste innfallsport til nasjonalparken?
 - Nærhet til trafikkårer/knutepunkter
 - Lokalisering i forhold til sårbare naturområder
 - Tilgjengelighet, for eksempel i form av skilting
 - Samlokalisert med annen virksomhet, i tilfelle hvilken?
 - *Finansiering*
 - Driftsinntekter og driftsutgifter
 - Hvordan vurderes den økonomiske situasjonen ved senteret?
 - Hvilken betydning har tilskuddet fra DN, og i hvilken grad er det mulig å drive lønnsomt uten tilskudd?
 - *Mål og målgruppe*
 - Mål for senteret, hva vil man med senteret?
 - Hvordan tolkes målsettingen som er gitt i retningslinjene for nasjonalparkssentrene?
 - I hvilken grad oppfatter man at målene for senteret er i samsvar med målene for i retningslinjene fra DN (hvilken oppfatning har man av målene i retningslinjene)?
 - Er nasjonalparkssentret den viktigste delen i virksomheten, eller kun en mer marginal del?
 - Målgrupper: hvem ønsker man skal besøke senteret og hvordan arbeider man for å nå målgruppen?
 - Gjennomføres det brukerundersøkelser?
 - *Innhold/aktivitet*
 - Hvilket tematisk innhold er valgt, og hvordan er dette relatert til lokale forhold?
 - Hvor mye av informasjonen er rettet mot naturvern generelt og hvor mye om nasjonalparken?
 - Hvor mye av informasjonen kommer fra iNasjonalparker sentralt, og hvor mye er lokalt tilpasset?
 - Hvor ofte fornyer/endrer man utstillingen?
 - Hvordan sikrer man faglig kvalitet i utstillingen?
 - Hvordan arbeider man for å fremme naturvennlig ferdsel og friluftsliv (kun skriftlig informasjon, svarer på spørsmål, arrangerer turer mv.)?
 - Hvilke aktiviteter er satt i gang for å utføre de oppgaver man er pålagt gjennom retningslinjene?
- 7 Opplever senteret selv at profilering og markedsføring er hensiktsmessig i forhold til mål og målgruppe?
- *Profil*
 - Hvilken plass har miljø i hele virksomheten, og i informasjonsdelen spesielt?
 - *Kompetanse*
 - Hvilken kompetanse har de ansatte mht naturfag, informasjonsfag og økonomi/administrasjon?

- Hvordan kompletteres ev. manglende kompetanse, kjøper man for eksempel tjenester fra andre aktører eller sentra i gruppen?
- *Service*
 - Åpningstider i høysesong?
 - Hva regnes som høysesong?
 - Åpningstider ellers?
- *Samarbeid mellom sentrene*
 - Hvordan samarbeider man med de andre sentrene i iNasjonalparker?
 - Hvordan er samarbeidet med iNasjonalparker sentralt?
- *Organisasjonsmodell*
 - Hvordan er man organisert?
 - Hvem er eier av sentret?
 - Gir organisasjonsformen en "ryddig og effektiv styring", begrunn hvorfor/hvorfor ikke

2. Organisasjonsmodellen iNasjonalparker (Daglig leder, styret, representantskapet)

- *Mål og ambisjoner*
 - Hvilke mål og ambisjoner har man med iNasjonalparker i dag?
 - Hvordan forholder seg dette til gjeldende retningslinjer for nasjonalparksentret?
 - Hvordan forholder de seg til nye retningslinjer
 - Har målene og ambisjonene endret seg fra de opprinnelige, dvs. de som lå til grunn ved autorisasjon av iNasjonalparker?
- *Utfordringer*
 - Hva er de største utfordringene for iNasjonalparker fremover?
 - Hvordan arbeider man for å møte dem?
- *Finansiering*
 - Hvilke sikre inntektskilder har man?
 - Hvor stor andel av totale inntekter kan regnes som sikre?
 - Hvor henter man inn øvrige midler?
 - Hvor mye ressurser brukes til å søke om "ekstra" midler?
- *Fordeler med en desentralisert organisasjonsmodell*
 - Hva ble lagt til grunn i intensjonene, dvs. ved etablering av iNasjonalparker?
 - Hvordan fungerer dette i praksis, har man klart å realisere de ønskede fordelene og har man ev. realisert andre?
- *Ulemper med en desentralisert organisasjonsmodell*
 - Ble det pekt på noen ulemper ved etablering, og i tilfelle hvilke?
 - Hvilke ulemper ser man i praksis?
 - Hva gjøres for å bøte på disse ulempene?

3. Samarbeidet internt iNasjonalparker (daglig leder, styret, sentrene, representantskapet)

- *Samarbeid mellom den sentrale organisasjonen (daglig leder) og de seks sentrene*
 - Hvordan foregår dette samarbeidet?
 - Hvor mye er formalisert og hvor mye skjer på uformell basis?
 - Arbeider iNasjonalparker sentralt med å etablere og opprettholde et nettverk mellom de ulike sentrene?
- *Eier/representantskap*

- Hvor ofte møtes representantskapet?
- Hvilken type av spørsmål diskuteres i disse møtene?
- Hvilke innflytelse opplever man å ha på virksomheten?
- Hvor engasjert er de ulike eierne i iNasjonalparker?
- *Styrets rolle*
 - Hvor ofte møtes styret?
 - Hvilken type av spørsmål diskuteres?
 - Hvor tett samarbeider styret med daglig leder?
 - Har styret kontakt med de enkelte sentrene?
 - Hvordan sikres kontinuitet i styret?

4. Forholdet til Direktoratet for naturforvaltning (daglig leder, styret)

- *DNs rolle i forhold til iNasjonalparker*
 - Hva er DNs rolle i dag?
 - Hvordan bør DNs rolle være i fremtiden?
- *DN som kjøper av tjenester*
 - Er det entydig hva slags informasjon DN ønsker?
 - Er retningslinjene tydelige og i hvilken grad er de styrende for virksomheten?
 - Er retningslinjene for omfattende og hva bør DN i så fall fokusere på?
 - Er rapporteringskravene hensiktsmessige?
- *Vurdering av samarbeidet med DN*
 - Hvor ofte har man kontakt med DN?
 - Hvordan foregår denne kontakten?
 - Bruker man DN for å innhente faglige vurderinger (for eksempel i naturfaglige eller informasjonsfaglige spørsmål)?

5. Forholdet til andre tilsyns- og forvaltningsorganer, dvs. Fylkesmannen, SNO og Dovrefjellrådet (daglig leder, styret, nevnte organer)

- *Forvaltnings-/tilsynsorganets involvering i iNasjonalparker*
 - I hvilken grad og på hvilken måte har man vært involvert i etableringen av iNasjonalparker?
 - Hvordan involverer man seg i driften av iNasjonalparker og/eller de enkelte sentrene?
 - Bør man involvere seg mer eller mindre i iNasjonalparker, for eksempel i overordnede strategivurderinger eller daglig drift?
 - Hvordan foregår samarbeidet mellom de ulike forvaltnings- og tilsynsorganene i forhold til iNasjonalparker, er det for eksempel noen form for koordinering av dette arbeidet?
- *Forvaltnings-/tilsynsorganets vurdering av iNasjonalparker*
 - Ivaretar man miljøforvaltningens intensjoner med nasjonalparkssentrene?
 - Hvilke utfordringer ser man for iNasjonalparker?
 - Hvordan kan man selv bidra for å møte disse utfordringene?
 - Hvordan samarbeider man med iNasjonalparker i dag?
 - Hva fungerer hhv. bra og dårlig i iNasjonalparker og tilhørende senter?
 - Hvilket forbedringspotensiale har iNasjonalparker, spesielt i forhold til nye retningslinjer for nasjonalparkssentrene?
- *iNasjonalparkeres vurdering av forvaltnings- og tilsynsorganene*
 - Hvordan oppfatter man (sentralt og lokalt) at samarbeidet med de berørte forvaltningsorganer fungerer?
 - Hvor finnes det forbedringsmuligheter for samarbeidet?

6. Samarbeid med andre aktører (sentrene, daglig leder, styret, lokale aktører)

- Samarbeide med *andre nasjonalparksentra*
 - Med hvilke senter samarbeider man?
 - Hvilke områder samarbeider man om (for eksempel kompetanse, økonomi)?
 - Er det aktuelt å utvide samarbeidet med flere senter og/eller områder?
- Samarbeid med *lokale aktører* (for eksempel reiselivsaktører)
 - Hvilke samarbeider man med?
 - Hvorfor har man valgt ut disse aktørene?
 - Hva består samarbeidet i (gjerne konkrete eksempler)?
 - Er det andre aktører som man ønsker å samarbeide med?
 - Hvorfor har man ikke allerede etablert dette samarbeidet?
- Samarbeid med *lokale myndigheter*
 - Hvilke lokale myndigheter er viktige og hvorfor?
 - I hvilken grad er de involvert i driften av senteret?

Hvor engasjert er kommunen i sentret?